

Vijfentwintig jaar Nieuwsbrief vraagt om een kritische kijk naar ons blad, dat inmiddels ook voor de Belgische leden uitkomt. De doelstellingen van de Nieuwsbrief bestaan in het informeren van de leden en eventuele andere lezers, de band tussen de leden te versterken en het ideeëngoed van International Physicians for the Prevention of Nuclear War (IPPNW) te verwezenlijken. Echter sinds het ontstaan van de IPPNW zijn het niet alleen artsen die zich roeren. De Nieuwsbrief richt zich daarom op allen die in de gezondheidszorg werkzaam zijn, of zich daarmee verbonden voelen. De redactie probeert evenwichtige aandacht te geven aan de vele activiteiten welke op het gebied van gezondheidszorg en vredesvraagstukken spelen. De redactie bezint zich momenteel hoe zij het blad voor de toekomst ziet.

Identiteit

De Nieuwsbrief moet duidelijk laten zien dat het een blad is van de Nederlandse Vereniging voor Medische Polemologie/de Belgische vereniging van Artsen Voor Vrede. De redactie vindt de nieuwe lay-out een verbetering. Wanneer men het tijdschrift ziet liggen in een wachtkamer is NVMP/AVV met de ondertiteling duidelijk te zien.

Helderheid

Aansluitend op de identiteit moet er helderheid zijn over de doelstellingen van de verenigingen die het blad uitgeven. Deze moeten nog nader omschreven worden.

Vaste Rubrieken

Een Nieuwsbrief die drijft op de goodwill van vrijwilligers heeft behoefte aan structuur om regelmatig te kunnen verschijnen. Gestreefd wordt naar een aantal vaste rubrieken met een vaste indeling, zoals: een rubriek over politieke gebeurtenissen van de afgelopen 3 maanden met de vredesproblematiek als uitgangspunt; een rubriek over oorzaken van oorlog en ge-weld. Wat gebeurde er 100/1000 jaar geleden? Wat was de impact? Eventuele oorzaken van slagen of mislukking; een rubriek over de instrumentatie van oorlog en ge-weld, technische beschrijving van nieuwe wapentuigen in relatie met de gevolgen voor de gezondheid; een rubriek over de eigen en zusterverenigingen. Wat zij doen, gedaan hebben en de impact hiervan; een rubriek over vredesinstututen. Eventueel als een reeks op te zetten met hun ontstaan, doelstellingen en verwezenlijkingen; een rubriek van en voor studenten; een rubriek over recente boeken en verslagen van symposia en congressen. Verder een selectie van relevante artikelen uit tijdschriften; een rubriek meningsuitwisseling tussen de leden. Eventueel een samenvatting en be-spreking van de discussies in het Forum; een column van een kritische buitenstaander.

In deze nieuwe nieuwsbrief vindt u over de meeste onderwerpen wel een bijdrage.

Voor inbreng van uw kant, lezers, staan wij gaarne open.

De redactie

“Alles blijft bij het oude, het zal wel meevallen”

De nuchtere Nederlandse reactie op wat om ons heen gebeurt

De afgelopen maand heeft pijnlijk laten zien hoe kwetsbaar wij zijn, als mensen, als vereniging, als staten. Emiel Wennen is ons ontvallen, Wout Klein Haneveld is ernstig ziek. Als Vereniging realiseer je je dat wij bestaan bij de gratie van hen die zich inzetten. En dat een vereniging moet vernieuwen om in leven te blijven.

Katrina maakte pijnlijk duidelijk hoe de grootste macht op deze aarde, door verkeerde prioriteiten te stellen, wel een eigen agenda voert wat betreft bewapening en rol in de wereld, maar de eigen burgers niet kan beschermen. Vandaag moest Kofi Annan een General Assembly openen waarvan de openingstekst zodanig is afgezwakt (geen enkele verwijzing naar nucleaire ontwapening) dat van toekomst-perspectief niet gesproken kan worden. We leven in een wereld waar idealisme zeer praktische en daadkrachtige acties behoeft om nog enige impact te hebben in die zeer snel verslechterende wereld. Het zijn mensen als Emiel en Wout die veel van hun energie en tijd gependend hebben om dat idealisme vorm te geven. Laat dat voor ons allen een motivatie zijn om met nieuw elan in onze eigen omgeving te proberen mensen wakker te schudden, want dat is broodnodig.

Het Bestuur heeft een beleid ontwikkeld waarin de regio's en mogelijk toekomstige werkgroepen daadwerkelijk het beleid kunnen uitdragen naar de buitenwereld. Tastbare resultaten zijn in dit jaar in ieder geval zichtbaar. De Hiroshimataentoonstelling heeft op vele plaatsen in Nederland gehangen en voor de komende maanden is zij al geboekt. Bezoekers van stadhuizen en bibliotheken zien de panelen en worden zich bewust dat er een groot gevaar dreigt, waarvan zij zich het bestaan niet realiseerden. We bereiken daarmee een publiek dat anders niet bereikt zou worden. Onze traditionele achterban, de gezondheidszorg-werkers kunnen we beter bereiken door lezingen te geven of discussies te organiseren, waarbij de modules die op de website staan praktische ondersteuning geven voor hen die daarom verlegen zitten. Beste leden, laten wij de fakkel die Emiel en Wout brandend hebben gehouden, voorzien van nieuwe brandstof en om ons heen vrienden en collegae doordringen van het feit dat de wereld zich niet vanzelf zal verbeteren en dat "het NIET allemaal wel mee zal vallen!"

Hoe meer geluid er breed in de maatschappij ontstaat (zet u in om de burgemeester van uw gemeente de burgemeesterscampagne te laten ondersteunen, als dat nog niet gebeurd is), hoe meer die Tweede Kamerleden die zich hiervoor inzetten, gesteund worden in hun strijd de Nederlandse regering ervan te overtuigen een eigen koers te varen, gebaseerd op echte normen en waarden.

Alleen schurkenstaten bezitten
nucleaire wapens.

Cursus 'Gezondheidszorg en Vredesvraagstukken in historisch perspectief'

Van dinsdag

1 november tot en met dinsdag 29 november

verzorgt dr.

L. van Bergen

(lid van de NVMP en onder meer bekend van publicaties over de geschiedenis van het Rode Kruis en de medische zorg tijdens de Eerste Wereldoorlog) een HOVO (hoger onderwijs voor ouderen)-cursus 'Gezondheidszorg en Vredesvraagstukken in historisch perspectief' aan de Vrije Universiteit Amsterdam. Thema's die aan de orde zullen komen zijn de voor- en nadelen en voor- en tegenstanders van medische zorg tijdens oorlogstijd en/of in dienst van de krijgsmacht; de relatie tussen oorlog en volksgezondheid; de vraag of oorlog wel of niet goed is voor de geneeskunde; het ontstaan van het Rode Kruis; de medische zorg tijdens de Eerste Wereldoorlog; 'Nazidokters', en de relatie tussen oorlog en psyche. De colleges duren van half twee tot

ongeveer half vijf en zullen door zo-wel woord als beeld worden ingevuld. De afsluiting bestaat uit vertoning van de film Regeneration naar het boek van Pat Barker over de militair-psychiater W.H.R. Rivers en diens beroemde patiënten de soldaat-schrijvers Siegfried Sassoon en Wilfred Owen.

De kosten bedragen honderd euro.

De HOVO-contactpersoon is:

A. Mantel. email: a.mantel@ond.vu.nl

Wie zich wil aanmelden, kan gewoon een mailtje sturen.

Onvoorstelbaar drama

De extreme ramp

Drie, vier dagen voor zijn aankomst in New Orleans was or-kaan Katrina al aangekondigd als een orkaan van categorie 5, de zwaarste klasse. De gevolgen voor de grotendeels onder de zeespiegel gelegen stad New Orleans waren meer dan een jaar voordien in detail in kaart gebracht, zodat het voor een land met een overvloed aan middelen geen probleem moest zijn een plan klaar te hebben om iedereen in de kortst mogelijke tijd naar veilige oorden te brengen en voor wie achterbleef plaatsen te voorzien met voldoende voedsel, slaapgelegenheid en sanitaire uitrusting.

Men kende het gevaar en de mogelijkheden om eraan te ontsnappen. Inzake de derde essentiële beschermingsvoorwaarde, de bereidheid preventieve maatregelen te nemen, faalde men echter volledig. Door menselijke slordigheid en door een focusvernauwende visie op preventie van rampen werd geen enkele maatregel voorzien en duurde het bijna een week eer enige coherente hulp kon verleend worden. Dat effectieve hulp wel mogelijk is bewijzen de recente tussenkomsten in Japan, waar onlangs bij de Nabi-tyfoon honderdduizend mensen naar veilige oorden werden overgebracht en slechts vier doden vielen en sterker nog, in China, waar in een door de tyfoon Khanun be-dreigd gebied achthonderdduizend mensen inderhaast werden geëvacueerd en geen enkel slachtoffer te betreuren viel.

De Verenigde Staten zijn nooit een voorbeeld geweest van een land dat veel belangstelling hechte aan het algemeen welzijn van zijn burgers. Hun internationale positie en economische belangen waren altijd de hoofdbekommernissen van de staat en binnen dit kader moet de burger zelf instaan voor zijn persoonlijke veiligheid en zijn ontwikkelingsmogelijkheden. Zulke opstelling leidt onvermijdelijk tot het onvoorstelbaar drama dat we langs tv-beelden meemaakten. Hoe burgers van een van de rijkste landen ter wereld drie dagen na de overstroming nog op hun daken op hulp zaten te wachten, zonder voedsel, zonder drinkbaar water, zonder beschutting.

Alsof natuurrampen niet volstaan voegde de mens er nog een aantal vrijwillig en bewust door hemzelf veroorzaakte calamiteiten aan toe. In de eerste plaats door het voeren van oorlogen. Ontelbare oorlogen, massale slachtingen, soms met het uitroeien van hele bevolkingen, veroorzaakten mettertijd zelfs veel meer slachtoffers dan alle natuurrampen samen.

Opmerkelijk is dat oorlog mensen totaal verandert. Zorg voor het milieu, voor land en goed, voor kunst en cultuur, maakt plaats voor een onstuitbare vernietigingsdrang.

Zorg voor het leven, voor de gezondheid, ontardt in een drang tot pijnigen en doden. Het beschikken over krachtiger, 'betere' wapens maakt niet dat men er voorzichtiger mee omgaat. Integendeel, op wapengebruik staat geen grens. Oorlog en oorlogsvoorbereiding doen de mens alle gezond verstand verliezen.

Vooraf tijdens de vorige eeuw kenden we een enorme toename van de gevolgen van het oorlogsgeweld door het inzetten van zwaardere en massavernietigende wapens. Tot men met de productie en het gebruik van de kernwapens zonder enige schroom de ultieme grens overschreed. De mensheid kan vandaag zichzelf totaal vernietigen. Maakt dat absolute gevaar hem voorzichtiger? Geenszins, hij blijft er op een roekeloze wijze mee omspringen en produceert almaar nieuwe types en een onzinnig aantal raketten en kernbommen. In vergelijking met natuurrampen zijn we op een totaal ander niveau terechtgekomen. Zoals Hiroshima en Nagasaki aantoonde zijn bij een kernwapenexplosie alle hulpdiensten automatisch uitgeschakeld. Het gaat allemaal zo vlug. Preventief optreden, beschermingsmaatregelen zijn onmogelijk. De plaats en het moment van de explosie zijn onvoorspelbaar. Ergst van al, elke kernwapenaanval, hoe beperkt ook, nodigt uit tot snelle en massale escalatie: wie het eerst het kernwapenarsenaal van de tegenstrever kan uitschakelen heeft misschien nog een kans op gedeeltelijke overleving.

Over heel de wereld kwam er een zware reactie tegen kernwapens. Na de Koude Oorlog verslaptte echter de aandacht voor en de reactie tegen dit vreselijk wapen. Vermindering van de oorlogsdreiging, het realiseren van het Internationaal Atoomagentschap ter controle van nucleair materiaal in elk land, internationale besprekingen en verdragen over de reductie van het aantal kernwapens, verklaringen over de beperking van hun rol tot afschrikkingswapens, gaven de indruk dat we uiteindelijk wel zouden komen tot het uitbannen van dit mensheidbedreigend wapen. Vandaag echter stokken de gesprekken over nucleaire ontwapening, is er nog altijd een voorraad van meer dan 24.000 zware kernwapens, waarvan de meeste op scherp staan, gericht op steden en installaties, en binnen enkele uren bruikbaar. Vandaag spreekt men over bruikbare kernwapens, zogezegde mininukes.

Nog veel erger, sinds kort is in de Verenigde Staten een nieuwe nucleaire strategie ontwikkeld die geconcipeerd werd door een werkgroep onder leiding van luchtmachtgeneraal Richard Meyers, voorzitter van de gezamenlijke legerstafchefs. Volgens deze strategie zouden kernwapens preventief moeten kunnen gebruikt worden in een aantal situaties, zoals tegen een tegenstander die massavernietigende wapens inzet of ermee dreigt dit te doen, tegen een tegenstander die dreigt met biologische wapens, tegen opslagplaatsen van massavernietigende wapens, tegen troepenconcentraties in geval van conventionele overmacht van een tegenstander, voor een snelle beëindiging van een oorlog en zelfs gewoon ter afschrikking. Op die manier gaan we zonder enige twijfel vroeg of laat naar een kernoorlog. Het zal een toenemend aantal staten ertoe aanzetten zelf kernwapens te produceren of aan te schaffen omdat dit hen reële afdreigingsmacht geeft. De voortdurende pogingen tot inschakelen van kernwapens in het oorlogsproces moet ons weer wakker schudden. We moeten alle mogelijke druk uitoefenen om ernstige besprekingen over de reductie en het uitbannen van kernwapens te hernemen. Reduceren en uiteindelijk uitschakelen van alle nucleaire bewapening is de enige mogelijkheid voor de toekomst. Zolang er kernwapens bestaan zullen er onverantwoordelijke geesten trachten deze te gebruiken.

Het wordt de hoogste tijd ons krachtig te verzetten tegen de mensbedreigende opties van enkele militairen, strategen en politici. Op het gebied van de kernwapenpolitiek is er maar één weg te volgen: door nucleaire ontwapening en sluitende internationale verdragen er voor zorgen dat deze mensheidbedreigende extreme ramp nooit enige kans maakt.

Iran - een nieuwe crisis
Het Iraanse nucleaire
Programma

Een belangrijk onderdeel van de mislukking van de millennium- top in New York in september was het ontbreken van elke verwijzing naar de noodzaak voor nucleaire ontwapening en het tegengaan van nucleaire proliferatie. Secretaris generaal Kofi Annan zei hierover: “Onze grootse uitdaging en onze grootste mislukking betreft nucleaire non-proliferatie en ontwapening”.

Dat was beslist geen overbodige observatie, omdat er intussen alweer een nieuwe crisis rondom kernbepapening is geboren, die zich deze keer toespitst op Iran. De Board of Governors van het IAEA, het inter-nationale atoomagentschap, dat toeziet op het vreedzame gebruik van nucleaire technologie, komt op 19 september bij elkaar om Iran te bespreken. Dit gebeurt naar aanleiding van een rapport dat begin september naar de Board werd toegestuurd door de onderzoekers van het IAEA, die zich baseerden op rapporten van inspecteurs in Iran.

Delen van dat rapport of de informatie waarop het is gebaseerd lekten eind augustus uit via de Washington Post. Daar werd geschreven dat de Iraanse ultracentrifuges waarop sporen van hoogverrijkt uranium werden aangetroffen in feite afkomstig waren van het kernbomprogramma van Pakistan, zoals ook door de Iraanse autoriteiten eerder was verklaard. De bevindingen van het rapport zijn dubbelzinnig: op sommige cruciale punten wordt de Iraanse regering in het gelijk gesteld, op andere blijven een aantal vragen liggen. Het is deze am-bivalente situatie die de mogelijkheid van een confrontatie creëert.

De Board moet besluiten of het akkoord gaat met een voorstel van de VS en de EU om de zaak te verwijzen naar de Veiligheidsraad van de VN. Omdat een deel van de leden van de Board daartegen bezwaar maakt, wordt er door VS diplomaten druk ugeoefend om hun positie te veranderen. De Board kan formeel een meerderheidsbesluit nemen, maar werkt traditioneel op basis van consensus (ledenlijst onderaan artikel).

De berichtgeving in Nederland en elders over de ontwikkelingen rondom het Iraanse nucleaire programma vertoont de laatste maanden ernstige fouten en verdraaiingen. Hierdoor wordt het Iran-debat binnen zeer nauw omschreven grenzen gehouden - hoe snel kan Iran kernwapens bouwen - in plaats van de kwestie of er bewijzen zijn voor zo een programma. Dit wordt dan ook het raamwerk voor het verhaal dat straks wordt verteld rondom een eventuele confrontatie tussen Iran en de VS en Israël.

De EU speelt hierin een belangrijke legitimerende rol voor de VS. De belangrijkste onderdelen van dat verhaal worden hieronder opgesomd.

Iran heeft een kernwapen-

programma

In de berichtgeving wordt gesuggereerd of zelfs expliciet beweerd dat Iran een kernwapenprogramma heeft. Daarbij worden als bron alleen Westerse - meestal Britse of Amerikaanse - anonieme regeringswoordvoerders aangehaald, of Iraanse ballingen die net als tijdens de aanloop naar de Irak-oorlog alle redenen hebben om een confrontatie uit te lokken. In feite is er geen enkel bewijs dat Iran kernwapens ontwikkelt. Iran zelf ontkent dit ook. Alles wat Iran verklaart wordt in de media stelselmatig afgedaan als een 'bewering', beschrijvingen door westerse woordvoerders krijgen steeds de schijn van neutraliteit. Door herhaling wekken de Nederlandse media daarmee de schijn van betrouwbare berichtgeving.

Iran is zijn internationale
verdragsverplichtingen niet nagekomen

Iran heeft een bilaterale overeenkomst met de 'EU3' - Duitsland, Verenigd Koninkrijk en Frankrijk, plus een vertegenwoordiger voor de rest van de EU - opgezegd, omdat het zich niet kon vinden in het aanbod van de EU3. Cruciaal was de eis dat Iran delen van het uraniumverrijkingsproces zou opgeven. Dit weigert Iran omdat het door haar ondertekende Non-Proliferatieverdrag dit expliciet toelaat (ook dit wordt in de media steeds omschreven als een Iraanse 'bewering' - het is echter een feit dat makkelijk te controleren is door het verdrag te raadplegen). Iran was wel bereid om tijdens de onderhandelingen het verrijkingsproces stil te leggen. Daar is ze nu voor een voorfase van het verrijkingsproces van afgestapt. De onderhandelingen betroffen dus afspraken over inspectie van het Iraanse kernenergieprogramma die verder gingen dan de afspraken vastgelegd in de zogenaamde full-scope Safeguards Agreements met het Internationaal Atoomagentschap, het inspectieorgaan voor nucleaire aangelegenheden van de VN (IAEA). Deze laatste overeenkomsten, die voortvloeien uit het lidmaatschap van het Non-Proliferatieverdrag en die inspectie van de nucleaire installaties in Iran regelen, worden strikt nagekomen. De IAEA-inspecteurs hebben volledige toegang tot de meeste nucleaire faciliteiten, inclusief de zojuist weer opgestarte voorfase van het verrijkingsproces.

Wel bestaan er nog steeds een aantal vragen over bepaalde faciliteiten. Het gaat daarbij om onderdelen van het Iraanse nucleaire programma die tot 2003 geheim werden gehouden. Hoe-wel er geen verplichting was om alles over dit programma aan het IAEA bekend te maken, heeft deze geheimhouding enig wantrouwen opgewekt. Verzoeken van de IAEA zijn incompleet of niet beantwoord door de Iraanse regering (deze worden opgesomd in het meest recente rapport aan de Board). Een aantal keren werd de gevraagde documentatie pas gegeven nadat er langs andere weg bewijzen waren gevonden. Zo bestaan er nog steeds vragen over mogelijke leveranties van nucleaire verrijkingstechnologie door onderdelen van het Khan-netwerk in de negentiger jaren. Iraanse vertegenwoordigers hebben verklaard dat deze geheimhouding te maken had met de sancties die aan Iran waren opgelegd i.v.m. het nucleaire programma, en het bewaken van militaire geheimen. Openbaarheid geeft immers de militaire planners van de Amerikaanse dan wel de Israëliëse luchtmacht ook informatie die van nut is voor het voorbereiden van bombardementen. In de VN-inspectieteams in Irak waren destijds inlichtingenofficieren geïnfiltrerd. Over toegang tot deze geheime installaties wordt door IAEA-inspecteurs met de Iraanse autoriteiten onderhandeld.

Uranium verrijking impliceert productie van een kernbom

Dit is een mogelijke toepassing van het product van het verrijgingsproces. De andere is voor de opwekking van elektriciteit in een kerncentrale. Alleen als het uranium tot een hoge graad verrijkt wordt, is het geschikt voor een atoomwapen. Iran heeft aangeboden aan de IAEA om het verrijgingsproces te controleren, om eventueel militair gebruik van het verrijkte uranium te verhinderen. Iran beroept zich op het NPV, dat elke ondertekenaar volledige toegang tot de technologie en kennis voor het opwekken van kernenergie garandeert, inclusief opwerking en verwerkingsprocessen (art. IV van het verdrag). Dat was de reden waarom het EU-aanbod om nucleair materiaal te leveren in augustus werd afgewezen: Iran wil zelf volledige controle over de nucleaire productiecycclus.

Uiteraard is het heel goed mogelijk dat Iran de optie om in de toekomst een kernwapen te bouwen wil openhouden. Dat kan binnen de grenzen van het NPV en de capaciteit om dit te doen staat ook ter beschikking van een groot aantal andere ondertekenaars, zoals bijvoorbeeld Brazilië, Japan, Zuid-Afrika, Duitsland of Nederland. Het gaat dus om een politieke interpretatie van de lange-termijndoelen van de Iraanse regering. Maar daar kan geen enkel verdrag of controlemechanisme op gebaseerd worden.

Het is wel zo dat er door het IAEA voor gepleit wordt om grenzen te stellen aan deze volledige toegang tot de nucleaire cyclus (omdat daardoor de kennis en grondstoffen voor het maken van kernwapens te makkelijk verspreid worden). Het is echter moeilijk om daarover internationale overeenstemming te krijgen zolang de kernwapenstaten en hun bondgenoten vasthouden aan unilaterale controle over hun eigen nucleaire infrastructuur. Een groot aantal landen hebben delen van de infrastructuur voor de productie van kernenergie en dus kernwapens in handen, inclusief Nederland. Het gaat hier om het Urenco bedrijf waar de Pakistaanse atoomspion Khan met passieve medewerking van de staat belangrijke informatie vergaarde over het verrijgingsproces.

De internationale gemeenschap is tegen de Iraanse positie

Dit is een dubieuze formulering die herhaaldelijk gebruikt wordt om de indruk te wekken dat Iran geïsoleerd is. In feite is er brede internationale steun voor Iran, omdat:

- het zijn Non-Proliferatieverdrag verplichtingen nakomt;
- Brazilië, Zuid Afrika en andere niet-gebonden landen het niet eens zijn met de westerse aanpak van Iran, omdat zij in principe in dezelfde positie verkeren (bezit van opwerking- en verrijgingsinstallaties);
- andere kernwapenstaten (Israël, India, Pakistan) gedoogd worden en er sprake is van dubbele maatstaven;
- de kernwapenstaten en hun bondgenoten zelf geen serieuze stappen naar nucleaire ontwapening ondernemen;
- de recente oorlog tegen Irak werd voorafgegaan door een mediacampagne bestaande uit leugens, geruchten en verdraaiingen die de indruk moesten wekken dat dat land massavernietigingswapens bezat. De huidige campagne tegen Iran is deels gebaseerd op vergelijkbare geruchtenstromen die wederom kritiekloos worden overgenomen door opiniemakers.

De Board of Governors van het Internationale Atoomagentschap nam op 11 augustus een resolutie aan waarin er bij Iran werd aangedrongen op het alsnog stilleggen van het pre-verrijkingproces. In die resolutie wordt niet beweerd dat Iran's optreden illegaal is. Eenderde van de leden van de Board, vooral leden van de niet-gebonden landen, hebben zich verzet tegen een verwijzing naar de Veiligheidsraad of zelfs een dreiging daarmee, zoals gewenst door de VS.

Amerikaanse doelen

Voormalig inspecteur Blix heeft verklaard dat een voorwaarde voor een overeenkomst een niet-aanvalsverklaring van de VS is. Daarmee raakte hij de politieke kern van het probleem.

De grote vraag is immers of de regering van de VS blijft aansturen op een confrontatie. Het neoconservatieve, revolutionaire deel van de Amerikaanse regering wil zeker een nieuwe confrontatie, al was het maar omdat de toenemende binnenlandse oppositie in de VS tegen de buitenlandse avonturen een vlucht naar voren aantrekkelijk maakt. De mogelijkheden van de VS tegen Iran zijn niet zo beperkt als vaak in de media gesuggereerd wordt. Veel opiniemakers stellen dat het grootste deel van het leger vastzit in Irak en dat de nucleaire infrastructuur van Iran niet vernietigd kan worden vanuit de lucht. Dat is een nogal enge militaire denkwijze. Het is immers ook mogelijk dat de Amerikaanse strategen mikken op een politieke transformatie teweeggebracht door een combinatie van luchtaanvallen en opstanden in delen van Iran, geholpen door infiltraties van speciale Amerikaanse eenheden. Als dat zo is, dan is een grote landinvasie niet nodig. Men kan volstaan met een regeringswisseling waarbij de vooronderstelling is dat het nieuwe bewind pro-Amerikaans zal zijn.

Twee vragen blijven dan staan:

- Klopt de vooronderstelling dat de Iraanse regering zal vallen en er een politieke omwenteling wordt geïnitieerd?
- Hebben de neoconservatieve leiders in de Amerikaanse regering genoeg macht om dit beleid door te drukken?

Het huidige EU beleid, dat in feite de Amerikaanse politiek steunt, werkt de neoconservatieve confrontatielijn in de hand. Substantiële delen van de Amerikaanse politiek zijn het er niet mee eens, maar hun positie wordt ondermijnd door de EU lijn. (zie verder de documentatiebundel Facts & Reports 42, op www.eurobomb.nl onder 'recent').

NOOT: Leden van de Board of Governors van de IAEA 2004-2005:

Algerije, Argentinië, Australië, België, Brazilië, Canada, China, Duitsland, Ecuador, Frankrijk, Ghana, Hongarije, India, Italië, Japan, Jemen, Mexico, Nederland, Nigeria, Pakistan, Peru, Polen, Portugal, Rusland, Singapore, Slowakije, Sri Lanka, Tunesië, Zuid Afrika, Zuid Korea, Venezuela, Verenigd Koninkrijk, Verenigde Staten, Vietnam, Zweden.

Artsen voor Vrede en de Nederlandse Vereniging voor Medische Polemologie nodigen u uit op het 4e wintersymposium

"Hedendaagse Politiek en de Vredesbeweging in België en Nederland – Besluitvorming bij de Irakoorlog"

Zaterdag 26 november 2005
van 12.00 uur tot 15.30 uur
Vlaams Parlement, Brussel
Sprekers:
Magda Aelvoet en Karel Koster

In de aanloop naar de oorlog tegen Irak hanteerden politici in Nederland en België, via de media, diverse argumenten om hun beleid te rechtvaardigen. In Nederland besliste de regering Balkenende, samen met ondermeer Italië en Spanje, om de Amerikaanse invasie te steunen. De Belgische regering Verhofstadt daarentegen maakte front met Duitsland en Frankrijk en bleef afzijdig. Vanwaar dit verschil? De weerstand van de bevolking tegen de oorlog was in onze beide landen massaal. Heeft de Belgische vredesbeweging het handiger gespeeld dan de Nederlandse? Of was de stem van het volk niet van tel en hebben andere belangen het beleid gestuurd? Onder welke druk hebben de regeringen hun beslissingen genomen?

Twee eminente sprekers zullen op dit symposium dit stukje recente geschiedenis voor u belichten. Karel Koster is lobbyist in Europa van de antikernwapenbeweging (Project on Euro-pean Nuclear Nonproliferation, PENN) en volgt de internationale politiek op de voet. Magda Aelvoet (Groen!) was minister in de Belgische federale regering toen die tot niet-deelname besliste. In het slotdebat nodigen we u uit om de strategie van de vredesbeweging ter voorkoming van internationale conflicten kritisch te bekijken.

Programma

12.00 uur: Ontvangst met koffie
en broodjes
12.45 uur: Welkomstwoord door
Eloi Glorieux, Vlaams
Parlementslid
13.00 uur: Magda Aelvoet
13.45 uur: Karel Koster
14.30 uur: Gedachtenwisseling
15.30 uur: Slot

's Avonds wordt er voor de liefhebbers een plaatsje gereserveerd in een bescheiden Brussels restaurant. Deelname in de onkosten € 10,-, ter plaatse te betalen. Inschrijven bij het NVMP-bureau of bij Hugo D'aes (zie colofon).

Overleden op 31 augustus 2005
In Memoriam Sir Joseph Rotblat

Op 31 augustus 2005 overleed Sir Joseph Rotblat, op 96-jarige leeftijd. Rotblat was natuurkundige. Hij was de enige wetenschapper die in 1944 het Manhattan-Project verliet om morele redenen.

Hij zag dat de bouw van de atoombom, om Duitsland te verslaan, niet meer nodig was toen Duitsland aan de verliezende hand was in de oorlog. Later hield Rotblat zich

bezig met de biologische effecten van radioactiviteit door de fall-out op de Bikini atol in 1944. Vanuit die positie kwam hij in contact met Albert Einstein en Bertrand Russell. Na de medeondertekening van het Russell-Einstein Manifest in 1955 was hij een van de organisatoren van de eerste Pugwash- conferentie in 1957. Hij was een van de medeoprichters van de Pugwash-beweging. Sindsdien is Rotblat een bekend voorvechter van afschaffing van kernwapens wereldwijd. In 1995 mocht hij de Nobelprijs voor de Vrede in ontvangst nemen voor Pug-wash. In 2002 sprak Rotblat het 15de IPPNW-congres in Washington toe in een indrukwekkende rede. De tekst van deze rede is te vinden op de website van IPPNW. Binnen IPPNW was Rotblat altijd een graag geziene gast en adviseur. Er zijn via hem en andere Pugwash-leden veel contacten tussen de beide organisaties geweest. Nog op 17 mei 2005 publiceerde Rotblat een artikel in de New York Times en International Herald Tribune, naar aanleiding van de onderhandelingen over het Non-Proliferatie- verdrag in de Verenigde Naties in New York. Sir Joseph Rotblat is in het harnas gestorven.

Vertaling van het artikel: The 50-Year Shadow (17 mei 2005 in de New York Times en International Herald Tribune)

Vijftig jaar geleden voegde ik me bij Albert Einstein, Bertrand Russell en acht anderen, om een manifest te ondertekenen waarin gewaarschuwd werd tegen de verschrikkelijke consequenties van een kernoorlog. Deze verklaring, het Russell-Einstein Manifest, was Einsteins laatste publieke optreden. Hij stierf korte tijd later. Nu, in mijn 97ste levensjaar, ben ik de enige overlevende van de ondertekenaars. Daarom acht ik het mijn plicht om Einstein's boodschap uit te dragen, in het 60ste jaar na de vernietiging van Hiro-shima en Nagasaki, een gebeurtenis die toen een bijna universele beweging tegen een verder gebruik van kernwapens op gang bracht. Ik was de enige wetenschapper die op morele gronden ontslag nam van het kernwapenprogramma van de Verenigde Staten, het Manhattan-Project (in 1944). Op 6 augustus 1945 zette ik de radio aan en hoorde van de atoombom die op Hiroshima was geworpen. Ik wist dat een nieuw tijdperk begonnen was, waarin kernwapens gebruikt zouden worden, en ik werd ongerust over de toekomst van de mensheid.

Enkele jaren later ontmoette ik Bertrand Russell op de set van het BBC televisie programma 'Panorama', waar we de nieuwe waterstofbom bespraken. Ik was een autoriteit geworden over de biologische effecten van radioactieve straling, na onderzoek naar de fall-out van de kernproef met de Amerikaanse waterstofbom op de Bikini atol in 1954. Russell was toenemend ongerust en benaderde mij voor informatie. Hij besloot een aantal eminente wetenschappers in de wereld te benaderen om hem te steunen in de ondertekening van een verklaring, waarin de gevaren van een thermonucleaire oorlog werden beschreven en waarin de wetenschappelijke wereld werd opgeroepen bijeen te komen voor een conferentie om deze gevaren te voorkomen.

De belangrijkste wetenschapper van die tijd was Albert Einstein. Hij reageerde direct en enthousiast op de oproep van Russell. Daarmee adopteerde deze man, zelf het symbool van de top van het menselijk intellect, dat wat zijn laatste boodschap zou worden: het manifest dat aandrong bij regeringen en publiek om niet toe te staan dat onze beschaving vernietigd zou worden door menselijke dwaasheid. Het manifest benadrukte de moeilijkheden van de wetenschappelijke vooruitgang in een wereld die gedomineerd werd door het titanengevecht tegen het communisme. Ik was de jongste

van de elf ondertekenaars, maar Russell vroeg mij om de persconferentie in Londen voor te zitten bij de presentatie van het manifest.

Dit was in 1955 en de angsten en vijandigheden van de Koude Oorlog waren op een hoogtepunt. We kwamen in actie omdat we vonden dat de toestand in de wereld een gevaarlijke fase in ging, zodat buitengewone inspanningen nodig waren om een catastrofe te voorkomen.

Nu twee generaties later, wanneer de vertegenwoordigers van 190 landen bijeen zijn in New York om te discussiëren over de voortgang van het Non-Proliferatieverdrag, staan we voor dezelfde en nieuwe gevaren. Vandaag de dag worden we geconfronteerd met nucleair terrorisme en de ontwikkeling van nog meer nieuwe kernwapens in de Verenigde Staten. De twee voormalige supermachten bezitten nog steeds enorme kernwapenarsenalen.

Noord- Korea en Iran ontwikkelen hun mogelijkheden om kernwapens te produceren. Het wordt steeds waarschijnlijker dat andere landen kernwapens zullen verwerven, onder het mom van noodzaak voor de eigen veiligheid. Er dreigt een nieuwe kernwapenwedloop. Vijftig jaar geleden schreven we: We moeten op een nieuwe manier leren denken. We moeten leren om de juiste vraag te stellen. De vraag is niet welke stappen er nodig zijn voor een militaire overwinning voor de groep van onze voorkeur, want die stappen zijn er niet meer. De vraag is: welke stappen moeten we nemen om een militaire strijd te voorkomen die vernietigend voor alle partijen zal zijn.

Deze vraag is vandaag nog net zo relevant als in 1955. Dat geldt ook voor de waarschuwing van het Manifest: 'Herinner je menselijkheid en vergeet de rest'.

Boekbespreking: het nieuwe boek van Michael Hardt en Antonio Negri

Een andere wereld
is mogelijk

Multitude, War and Democracy in the Age of Empire (in het Nederlands vertaald als De Menigte, Oorlog en Democratie in de nieuwe Wereldorde. Uitgave: De Bezige Bij, 2004. Vertaler: Guus Houtzager. 391 bladzijden, met uitgebreide literatuurverwijzing, geen index. ISBN : 90-234-1583-3)

Dit boek, dat door the Penguin Press in 2004 werd uitgegeven, wordt als een belangrijk theoretisch werk over de anders-globaliseringsbeweging gezien, naast de boeken van Naomi Klein en Noreena Hertz. Het behandelt de recente politieke wereldgeschiedenis en de mogelijkheden tot verandering. Op de kaft van het boek worden de auteurs als 'de belangrijkste politieke filosofen van deze tijd' vermeld: Michael Hardt is hoogleraar literatuurwetenschap aan de Duke University in Durham (VS), Antonio Negri is hoogleraar politicologie in Padua (Italië).

De laatste zou betrokken zijn geweest bij de activiteiten van de Rode Brigades, waarvoor hij onder andere tot 2003 huisarrest kreeg. Beide hoogleraren zijn zeer belezen en behandelen hun onderwerp met de kennis van een groot aantal wetenschappen, zoals politicologie, economie, en cultuurgeschiedenis. Veelvuldig wordt verwezen naar filosofen als Spinoza, Foucault, Kant en Marx.

In het hierna volgende verslag worden voornamelijk de inzichten van de schrijvers over de huidige situatie van de maatschappij en de vooruitzichten op verandering behandeld.

Na een voorwoord over: 'Het gemeenschappelijk leven' volgen drie hoofdstukken, elk genoemd naar de in de titel genoemde onderwerpen, dat wil zeggen Oorlog, De Menigte en Democratie.

In dit voorwoord wordt allereerst betoogd dat algehele democratisering onontbeerlijk is, wil men tot een 'alomvattende democratische wereldsamenleving' geraken. Oorlog wordt door hen als mondiaal verschijnsel en als het belangrijkste organisatieken-merk van het huidige tijdvak gezien. Om democratie te verwezenlijken zal men echter allereerst juist die oorlogen moeten bestrijden. Zij zijn er immers de belangrijkste oorzaak van dat in de betrokken landen de rechten van de bevolking worden aangetast wat juist de democratische procedures belemmert. De schrijvers zijn er echter ook van overtuigd dat het in deze tijd voor het eerst mogelijk is die democratisering op wereldschaal tot stand te brengen. Zij noemen als voorwaarde: het verlangen naar vrijheid en gelijkheid, naar een open en democratische samenleving dat hiervoor thans bij de bevolking aanwezig is. Daarnaast zijn er thans ook de middelen om die situatie te bewerkstelligen. Dus: men is optimistisch ten aanzien van de toekomst.

Verder wordt verwezen naar een eerder door beide schrijvers gepubliceerd boek Empire* geheten, dat ook voor het boek De Menigte essentiële begrippen behandelt. Zo wordt 'Empire' omschreven als 'de zich op dit moment voltrekkende processen, waardoor verandering van de opbouw van de mondiale orde plaats vindt. Deze nieuwe wereldorde komt in de plaats van het eerder bestaande imperialisme dat voornamelijk stoelde op de soevereiniteit van de natiestaat, die zich uitbreidde naar buitenlands grondgebied'. Deze soevereiniteit boet in macht in en wordt geleidelijk vervangen door die van het Empire, dat geen grenzen en territoria kent. De kenmerken van het Empire zijn als volgt beschreven:

Zijn macht is die van een netwerk, namelijk dat van de natiestaten, de supranationale instituten, de grote kapitalistische ondernemingen en andere machten. Deze instanties zijn niet gelijkwaardig, maar ze werken wel samen in een mondiale wereld-orde, met al zijn interne onderverdelingen en hiërarchieën. Verder komen in deze periode van de Nieuwe Wereldorde naast de genoemde oorlogen verbrokkelingen van territoria en van hun besturen voor. Het Empire heeft een totaal andere structuur dan de eerder bestaande natiestaten en kan dan ook niet vergeleken worden met uitbreiding van de macht van één van hen. Dit concept staat dus lijnrecht tegenover dat van uni- en multi-lateralisme en van pro- en anti-Amerikanisme.

Binnen deze nieuwe wereldorde ontwikkelt zich echter ook het alternatief: De Menigte. Hieronder wordt verstaan: de wereldbevolking met zijn grote verschillen in ras, cultuur, etniciteit, sekse en seksuele voorkeur en ook in werk, levensstijl, wereldbeschouwing en ambitie. Dit vormt een open en expansief netwerk, waar in vrijheid en gelijkheid (hoe groot de verschillen ook kunnen zijn) de mogelijkheid bestaat om gemeenschappelijk te kunnen leven en werken. Het begrip menigte onderscheidt zich van andere begrippen zoals:

I het volk, dat een eenheid veronderstelt met één identiteit;

I de massa, die niet tot een eenheid kan worden herleid, maar waarbij wel alle verschillen ten onder gaan;

In de arbeidersklasse, welk begrip - als men het ruim opvat - wijst op alle mensen, die betaalde arbeid verrichten.

De menigte is echter een veelvormig sociaal geheel dat met behoud van onderlinge verschillen - als 'singulariteiten' - moet kunnen communiceren en werken. Het is een open, allesomvattend concept, waarbij er de nadruk op gelegd wordt dat in de huidige tijd een enorme ontwikkeling van immateriële arbeid heeft plaats gevonden, en wel bij de productie van communicatie, relaties en levensvormen. Een gespreid netwerk als het internet is een goed beginmodel voor het begrip menigte omdat de aangeslotenen verschillend kunnen blijven en er steeds nieuwe relaties kunnen ontstaan.

Er zijn twee kenmerken van de menigte, die een bijdrage aan de de-mocratisering kunnen leveren. (Bij beiden is het moeilijk ze los te zien van andere maatschappelijke aspecten). Allereerst het economische aspect, een gebied dat wij allen gemeen hebben door de enorme uitbreiding van het informatiesysteem. Dit betreft immateriële arbeid, waardoor behalve de productie van materiële goederen ook het gehele domein van immateriële zaken als ideeën, beelden, affecten en relaties er toe behoren. De schrijvers introduceren hier voor de begrippen 'biopolitieke productie' en 'biomacht'. Het tweede belangrijke kenmerk van de menigte is haar politieke organisatie. Hiervoor bekijken de schrijvers de moderne opstanden en revoluties en constateren dat er een tendens bestaat tot steeds democratischer functionerende verbanden. Daarbij gaat het niet alleen om democratische staatsvormen, maar ook om democratisch functionerende samenwerkingsorganisaties. Het is wel vereist dat deze verbanden kunnen functioneren met behoud van onderlinge verschillen. De mensen van de menigte zullen het ge-meenschappelijke moeten ontdekken, waardoor het hen mogelijk wordt samen te communiceren en te werken.

Duidelijk blijkt dat beide schrijvers het Marxisme positief zijn toegedaan, zij het in een - naar hun inzichten - verder ontwikkelde vorm. Zo zijn zij er niet van overtuigd dat de arbeidersklasse (hoewel in aantal niet kleiner geworden) door de klassentegenstellingen de belangrijkste kracht zal kunnen ontwikkelen om een andere maatschappij tot stand te brengen. Daarvoor is er in de wereld teveel veranderd. Ze verwijzen naar hun ideeën over de nieuwe wereldorde en de menigte. Verder noemen ze bij dit argument Marx zelf, die geschreven heeft dat in andere tijden door verandering der omstandigheden de machtsverhoudingen anders zouden kunnen komen te liggen. Ook ten aanzien van andere theorieën van de grondleggers van het Marxisme, zoals ten aanzien van die van de meerwaarde wijken Hardt en Negri af van het gedachtegoed van - wat zij noemen - de orthodoxe marxisten. Zij beargumenteren dit door erop te wijzen dat er bij de productie zoveel andere factoren, zoals immateriële, meespelen, dat het daardoor niet mogelijk is de factor meerwaarde in het productieproces apart te onderscheiden.

Hardt en Negri geven duidelijk aan dat hun bijdrage slechts bedoeld is om 'de conceptuele bijdrage te leveren voor een nieuw democratisch project'. Ze bieden dus geen concreet programma voor actie. De werkelijke oplossingen zullen in de praktijk gevonden moeten worden. Zij zijn filosofen.

Er wordt echter over hun verwachtingen wel degelijk vermeld dat bij de te komen strijd aan het Empire de volgende politieke eisen moeten worden gesteld, namelijk de huidige globalisering dient uitgebreid te worden naar andere facetten dan alleen het

economische, militaire en culturele, namelijk naar de rechten van alle burgers ter wereld. Hierbij worden genoemd:

1. Het recht op vrij arbeidsverkeer, zodat mensen kunnen gaan en staan waar ze willen en ook kunnen stemmen waar ze werken. Ieder mens wordt dus wereldburger;
2. Het recht op een minimumsalaris in de vorm van een burgerschapsinkomen en gelijke toegang voor een ieder tot gezondheid, kennis en materieel welzijn;
3. Het recht op hernieuwde toe-eigening van de productiemiddelen, dat wil zeggen de erkenning dat de productie aan de menigte toebehoort.

Ook vindt men wel aanwijzingen hoe die toekomstige ontwikkelingen zullen zijn als zij in de tekst van De Menigte eventueel te verwachten gewelddadige botsingen noemen. Daarnaast wekken de schrijvers de mensheid op om naast sabotage, demonstraties en stakingen nieuwe onbloedige strijdvormen te ontwikkelen.

Conclusie van de schrijvers: de menigte moet er van overtuigd raken dat democratie niet alleen mogelijk is, maar ook noodzakelijk om de gewenste veranderingen tot stand te brengen.

Nawoord

Het bovenstaande is een poging om ten aanzien van de toekomst het meest essentiële uit het boek De Menigte weer te geven. Dit is vooral gebaseerd op het Voorwoord, maar is daarbij aangevuld met enkele toelichtingen uit de verdere hoofdstukken en uit Empire.

* Empire van Michael Hardt en Antonio Negri. Uitgave: van Gennep, 2000, ISBN 90 5515 3265.

** Singulariteiten: zijn anders vanuit zich zelf, tonen verschillen van blijvende aard en bieden de mogelijkheid van een nieuw communicatietype, dat op basis van die verschillen functioneert.

Speech van burgemeester Akiba van Hiroshima, 6 augustus 2005

“Erfenis, bewustwording, engagement”

Deze zesde augustus, de zestigste verjaardag van het nucleaire bombardement, is een moment van een gedeelde klaagzang waarin meer dan 300.000 zielen van atombomslachtoffers en overlevenden de grens tussen leven en dood overstijgen om die dag te herinneren. Het is ook een moment van erfenis, van bewustwording en van engagement. We erven de toewijding van de hibakusha (overlevenden van de atombom) om kernwapens af te schaffen en werkelijke wereldvrede te realiseren. We worden ons bewust van onze individuele verantwoordelijkheden. En we engageren onszelf opnieuw om actie te ondernemen. Dit nieuwe engagement, bouwend op de verlangens van alle oorlogsslachtoffers en de miljoenen over de hele wereld die dit moment delen, creëert een harmonie die onze planeet vervult.

De grondslag van deze harmonie is de waarschuwing van de hibakusha: ‘Niemand anders mag lijden zoals wij gedaan hebben’, samen met de hoeksteen van alle religies en juridische instanties: ‘Gij zult niet doden’. Onze heilige verplichting aan de komende generaties is het verwezenlijken van dit axioma, in het bijzonder van zijn uitvloeisel: ‘Gij zult geen kinderen doden’, als de hoogste prioriteit voor het menselijk

ras dwars door alle naties en religies heen. De adviesuitspraak van het Internationaal Gerechtshof negen jaar geleden was een essentiële stap in de richting van de vervulling van deze verplichting, en de Japanse Grondwet, die dit axioma voor altijd belichaamt als de soevereine wil van de natie, zou een leidend licht voor de wereld in de 21ste eeuw moeten zijn. Helaas heeft de Toetsingsconferentie van het Nucleaire Non-Proliferatie Verdrag, afgelopen mei, er geen twijfel over laten bestaan dat de Verenigde Staten, Rusland, het Verenigd Koninkrijk, Frankrijk, China, India, Pakistan, Noord-Korea en een paar andere landen die kernwapenstaten willen worden de stemmen van de meerderheid van de mensen en regeringen van de wereld negeren, waarbij ze het menselijk overleven op het spel zetten. Gebaseerd op het dogma 'Macht is recht', hebben deze landen hun eigen 'nucleaire club' gevormd, met als toelatingseis het bezit van kernwapens. Via de media hebben ze langdurig de toverformule 'Kernwapens beschermen je' herhaald. Zonder tegenargumenten hebben vele mensen wereldwijd zich neergelegd bij het gevoel 'Er is niets wat we kunnen doen'. Binnen de Verenigde Naties gebruiken leden van de nucleaire club hun vetorecht om de mondiale meerderheid opzij te zetten en hun eigen egoïstische doeleinden na te jagen.

Om uit deze situatie los te breken houdt Mayors for Peace (Burge-meesters voor Vrede), met meer dan 1080 lidsteden, op dit moment zijn zesde Algemene Conferentie in Hiroshima, waar we de Noodcampagne voor de Afschaffing van Kernwapens, die twee jaar geleden gelanceerd werd, herzien. Het voornaamste doel is het maken van een actieplan dat het samenwerkingsverband uitbreidt van de Amerikaanse Burge-meestersconferentie, het Europees Parlement, de International Physicians for the Prevention of Nuclear War en andere internationale NGO's en individuen wereldwijd. Alle burgers ter wereld worden opgeroepen zich bewust te worden van hun eigen verantwoordelijkheid om met een gevoel van urgentie, 'alsof de hele wereld rust op hun schouders alleen', en met nieuw engagement te gaan werken aan de afschaffing van kernwapens.

Met het oog hierop en om te verzekeren dat de wil van de meerderheid wordt weerspiegeld in de Verenigde Naties, stellen wij voor dat de Eerste Commissie van de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties, die in oktober bijeenkomt, een speciaal comité installeert voor overleg en planning voor het bereiken en behouden van een kernwapenvrije wereld. Zo'n comité is nodig omdat de Ontwapeningsconferentie in Genève en de Toetsingsconferentie van het NPV in New York gefaald hebben als gevolg van een 'regel van consensus' die elk land vetorecht geeft. Wij verwachten dat de Algemene Vergadering dan op basis van de aanbevelingen van dit comité actie zal ondernemen, zodat in het jaar 2010 specifieke stappen kunnen worden goedgekeurd die leiden tot de eliminatie van kernwapens in 2020. Ondertussen verklaren wij hierbij de 369 dagen van vandaag tot 9 augustus 2006 tot een 'Jaar van Erfenis, Bewustwording en Engagement'. Gedurende dit jaar zal Mayors for Peace, in samenwerking met landen, NGO's en de grote meerderheid van de wereldbevolking, diverse campagnes voor de afschaffing van kernwapens lanceren in vele steden over de hele wereld. Wij verwachten dat de Japanse regering de stem van de steden van de wereld zal respecteren en energiek zal werken in de Eerste Commissie en de Algemene Vergadering teneinde te verzekeren dat de afschaffing van kernwapens wordt bereikt door de wil van de meerderheid. Bovendien vragen wij dat de Japanse regering voorziet in warme, humanitaire steun die voldoet aan de noden van alle ouder wordende hibakusha, met inbegrip van degenen die in het

buitenland wonen en degenen die zijn blootgesteld in gebieden die zijn aangetast door zwarte regen.

Op deze dag, de zestigste verjaardag van het gooien van de atoombom, trachten wij de zielen van al zijn slachtoffers te troosten door te verklaren dat wij nederig onze verantwoordelijkheid opnieuw bevestigen nooit 'dit kwaad te herhalen.' 'Rust alsjeblieft in vrede, want wij zullen dit kwaad niet herhalen'.

Getuigenis Ingrid Pira, burgemeester stad Mortsel n.a.v. herdenkingsplechtigheid 60 jaar Hiroshima in Peer. 6 augustus 2005

Misschien, zijn er genoeg voettochten geweest,
genoeg protesten, herdenkingen, betogingen,
genoeg kreten om nooit meer oorlog
genoeg conferenties, diplomatieke betrekkingen,
genoeg televisiebeelden, tentoonstellingen, benefietconcerten,
genoeg rouwregisters in gemeentehuizen,
resoluties, moties, genoeg e-moties, bloemenkransen, genoeg tranen

En moeten we ons dus afvragen hoe het komt, dat vrede zo gegeerd en tegelijk zo moeilijk is.

Zo gegeerd door de bevolking en zo moeilijk voor haar leiders.

Zou het kunnen, dat rond de onderhandelingstafels telkens zoveel belangen spelen behalve die van onschuldige slachtoffers ?

Zou het kunnen

dat er te weinig kinderen rond de onderhandelingstafels zitten, te weinig vrouwen, te weinig

dokters en verplegers, te weinig nieuwe mannen, te weinig hart op de juiste plaats ?

Als burgemeester

heb ik elke dag op elke vraag een antwoord. Of toch, dat wordt van mij verwacht.

Maar als burgemeester voor de vrede

permitteer ik het mij om op al de vragen die ik stelde geen antwoord te hebben.

Blijf ik – na het stellen van deze vragen – enkel achter met het engagement

om in de roep naar vrede, altijd de kant van de bevolking te kiezen

Ingrid Pira, Burgemeester stad Mortsel

Uitvaart Emiel Wennen

Rede uitgesproken door Christien Mudde bij de uitvaart van Emiel Wennen op 20 augustus 2005

Beste familie en vrienden van Emiel,

Bij het afscheid van Emiel Wennen, medeoprichter, een der eerste voorzitters en -evenals Tine - erelid van de Neder-landse Vereniging voor Medische Polemologie (NVMP), kan een dankwoord voor het leven van Emiel en zijn bijdrage aan de artsen-vredesbeweging natuurlijk niet achterwege blijven. Anderen zouden dit beter kunnen dan ik, al heb ik Emiel en Tine lang binnen de NVMP meegemaakt. Maar bij

ontstentenis van die anderen ligt deze taak nu op mijn schouders en ik zal proberen hem enigszins recht te doen. Het is me niet mogelijk geweest nog in de archieven van de NVMP te duiken, zodat ik naar ik zeker weet verre in gebreke moet blijven om zijn vele en grote verdiensten voor het vredeswerk vanuit medisch perspectief werkelijk recht te doen.

In de korte rede, die Emiel als eerste oud-voorzitter van de Vereniging hield bij het 30-jarige bestaan heeft hij het helemaal niet over wat hij in zijn periode allemaal gedaan heeft. Daarvoor was hij te bescheiden. Eerst schetste hij het ontstaan van de medische anti-oorlogsbeweging, die eigenlijk in 1940 ter ziele was gegaan. In 1965 reageerde een klein groepje bevlogen artsen op een oproep van de Groningse hoogleraar Röling aan het adres van de medici om zich in de discussie over oorlog en vrede te mengen. Tot dit groepje, waarvan het meest prominente lid Jo Verdoorn was, die het boek 'Arts en oorlog' schreef, behoorden ook Emiel en Tine, net terug uit Afrika. En hij vertelt, wat die groep pioniers toen bezighield: het was de tijd van de oorlogen in Biafra en Vietnam. Men organiseerde bijeenkomsten over onderwerpen, als: artseneed en officierseed, agressie en opvoeding, medische keuring voor dienstplicht (NB: 1985), biologische wapens etc. Bij ons ging het die eerste jaren, gek genoeg nog niet over kernwapens. Dat veranderde na de plaatsing van een grote advertentie van PSR (Physicians for Social Responsibility) in de New York Times over de gevolgen van een atoombom op Boston. De boodschap sloeg toen ook in Nederland aan, er werd een pagina-grote advertentie in een oplage van 1-2 miljoen in vrijwel alle landelijke dagbladen gezet over de gevolgen van een bom op Rotterdam, ondertekend door 800 artsen. De opstekende hollanditis kreeg een duw in de rug vanuit de medische hoek. En de NVMP begon snel te groeien.

Gevraagd, wát tot dan toe door de NVMP bereikt was vond hij het belangrijkste de bijdrage van de NVMP, samen met de Juristen voor Vrede aan het World Court Project met als resultaat de uitspraak van het Internationale Gerechtshof, dat niet alleen het gebruik van kernwapens maar ook het dreigen ermee praktisch illegaal is. Voor Emiel bleef het kernwapenvraagstuk als grootste bedreiging van het leven op aarde prioriteit no. 1. Op dit punt was hij zeer vasthoudend. En daarnaast het dichten van de kloof tussen arm en rijk als preventie van oorlog. Deze schending van de mensenrechten en de onwil om iets aan het schuldenvraagstuk te doen houden spanningen die tot oorlog kunnen leiden

in stand. Aan dat inzicht ligt zeker ook zijn verblijf in Afrika ten grondslag. Emiel schreef veel artikelen in tal van organen, medische tijdschriften, kranten, waar hij een podium zocht om de medische anti-oorlogssystem te laten horen, hij sprak veel, organiseerde tal van bijeenkomsten, maar hij was ook een activist en nam deel aan praktisch alle anti-oorlog en anti-kernwapen- of kernproefdemonstraties, die er maar waren in die roerige jaren '80 en daarna. Ik herinner me hem bij de eerste demonstratie, waar ik zelf aan deelnam in Rotterdam, we liepen toen in witte jas om onszelf duidelijk als artsen te laten zien. Het was eigenlijk, behalve heel serieus vaak ook heel leuk. Van toen af begon ook onze vriendschap. Ik ben heel wat keren in de 'kernwapenvrije woning' in de Kruisbessenstraat geweest en de belangstelling van Emiel en Tine ging ook uit naar je persoonlijke wel en wee, waar ik hen nog steeds heel dankbaar voor ben. En daar heb ik ook kunnen zien hoe toegewijd en voorbeeldig hij Tine verzorgde in haar ziekte. Ook bezochten de Wennen's veel congressen van de internationale overkoepelende anti-kernwapen-artsenorganisatie IPPNW (International Physicians for the Prevention of Nuclear War), winnaar van de Nobelprijs voor de Vrede in 1985. Samen waren we bijvoorbeeld in Boedapest kort

voor daar het communistisch regime feitelijk instortte. Zij logeerden daar bij een oude ingenieur, die als 'bourgeois' feitelijk zijn werk niet meer had kunnen doen en dan waren zij zeer betrokken bij zijn lot. Dat kenmerkte Emiel ook: de betrokkenheid op alles, waarmee hij bezig was en de mensen. En die betrokkenheid bleef ook toen hij zelf ouder werd en minder fit. Wij als afdeling Rijnmond hebben het voorrecht gehad, dat wij hem vrijwel tot het laatst in ons midden hadden. Emiel was een fijn mens, door en door integer, beminnelijk, warm en trouw aan anderen, in de eerste plaats zijn Tine, en aan zichzelf. Hij laat een lege plek na, maar wij zullen hem niet vergeten. Hij ruste in vrede.

Internationale stad van recht, vrede en veiligheid
Den Haag: 'Burgemeesters voor Vrede-stad'

Woensdagnamiddag 29 juni was het stadhuis van Den Haag ontmoetingsplaats voor een minisymposium 'Terugblik op de Toetsingsconferentie van het Non-Proliferatieverdrag' in het kader van de campagne 'Burge-meesters voor Vrede'. Een lange weg van voorbereidingen was aan deze bijeenkomst voorafgegaan maar uiteindelijk nam burgemeester Deetman ruim de tijd voor ons, niet alleen in zijn uitgebreide lezing maar ook na afloop tijdens de door de gemeente Den Haag aangeboden receptie.

In de aanloop van de middag hadden wij gehoopt op een volle zaal, maar helaas was het zaaltje van het Haagse stadhuis slechts karig gevuld met vooral bekende gezichten uit de wereld van de vredesbeweging. Op belangstelling van de pers hoefden we al helemaal niet te rekenen vanwege de eerste landelijke veteranendag die in Den Haag plaatsvond.

Burgemeester Deetman

Burgemeester Deetman opende de bijeenkomst met te wijzen op het speciale karakter van Den Haag als internationale stad van recht, vrede en veiligheid. Zo herbergt Den Haag het Internationale Gerechtshof, het Inter-nationaal Strafhof en de Organisation for the Prohibition of Chemical Weapons (OPCW). Als zodanig was het een genoeg om als betrokken lid van Mayors for Peace deze bijeenkomst te organiseren.

De rede van Deetman kende een aantal uitspraken die een duidelijk licht wierpen op de relatie tussen lokale overheid en (inter)nationale zaken als vrede en kernwapendreiging:

"Ook ten aanzien van de bestaande kernmachten moeten we kritisch zijn. Het machtsevenwicht in de wereld is ook te handhaven zonder kernwapens en andere, bijvoorbeeld biologische en chemische, wapens die ongekende gevolgen kunnen hebben als zij tegen steden worden ingezet".

"Steden hebben niet het voortouw in de ontwapeningsdiscussie. Wel hebben zij de mogelijkheid (en in zekere zin zelfs de morele plicht) om het belang van nucleaire, maar ook chemische en biologische ontwapening onder de aandacht te brengen van de beslissers: nationale regeringen en parlementen en internationale organisaties, met de VN voorop. Het internationale initiatief Mayors for Peace geeft daaraan al jarenlang

op een in-dringende en prikkelende wijze invulling, onder de inspirerende leiding van burgemeester Akiba van Hiroshima”.

“Lokale bestuurders kunnen en moeten ook daadwerkelijk bouwen aan een wereld die vredig en veilig is, in hun eigen stad en onder hun eigen bevolking. Vrede en veiligheid begint immers in de eigen woonomgeving van burgers”.

Herman Spanjaard

De NVMP-voorzitter bedankte burgemeester Deetman voor zijn niet aflatende inzet voor wereldvrede. Nog niet zo lang geleden, in 1999, was Den Haag gastheer van de Hague Appeal for Peace-conferentie waar 10.000 vertegenwoordigers van NGO's confereerden om alternatieven aan te dragen voor politici in de wereld om vrede en veiligheid te stimuleren. We leven in een wereld die veel gevaarlijker is dan tijdens de Koude Oorlog en wij realiseren ons dit onvoldoende. Burgemeester Akiba van Hiroshima heeft zich dit wel ge-realiseerd en startte een Internationale Campagne voor nucleaire ontwapening. Wereldwijd zijn inmiddels meer dan duizend gemeenten aangesloten, waaronder een groot aantal Ameri-kaanse. De Campagne wordt onverminderd voortgezet, tegen de dreigende achtergrond van verdere verspreiding van nucleaire wapens. Denk aan Iran en Noord Korea, maar ook aan de al eerder genoemde ontwikkelingen om nieuwe nucleaire wapens te ontwikkelen die dan ook daadwerkelijk ingezet zullen worden door grootmachten. Alleen schurkenstaten bezitten nucleaire wapens!

Ambassadeur Sanders

De heer Sanders, Nederlands ontwapeningsambassadeur in Genève, sprak als laatste spreker. Zijn verhaal was gericht op zijn ervaringen als onderhandelaar tijdens de toetsingconferentie in New York. Er heerste al aan het begin van de conferentie een wat ge-spannen sfeer maar dat was ook het geval voorafgaand aan de Toetsingsconferentie van 2000 toen er toch ook nog het nodige bereikt werd. Vaak is het zo dat men in die weken toch nader tot elkaar komt en er een goed slotakkoord uitkomt. Dit keer was dat niet het geval, vooral omdat er tot ver in de conferentie gesteggeld is over agendapunten en wat wel of niet be-sproken mocht worden. Vooral de VS en Egypte lagen hierbij dwars.

Egypte frustreerde feitelijk de vergaderingen door keer op keer gebruik te maken van het recht van consensus om zo voortgang te blokkeren. Uit-eindelijk is daardoor het slotdocument weinig opzienbarend. Het meest positieve feit is nog dat het NPV-verdrag an sich blijft voortbestaan. De reden waarom Egypte dwars lag was dat Israël in het bezit is van kernwapens, hoewel dat nooit openbaar toegegeven werd. Egypte wilde dat dit probleem besproken zou worden hetgeen niet onbegrijpelijk is voor een buurland. Tijdens een mogelijke toekomstige oorlog zouden deze wapens natuurlijk een rol van betekenis kunnen spelen. Op vragen uit de zaal erkende Sanders dat het vreedzame gebruik van kernenergie een factor is in de verspreiding van kernwapens, zie de kwestie Khan die Pakistan van een kernwapenprogramma voorzag.

Na afloop was er een door de Ge-meente Den Haag aangeboden receptie. Het was goed te zien dat burgemeester Deetman zich niet snel uit de voeten maakte maar zich mengde onder de gasten waardoor menig contact gelegd kon worden.

Kortom een uitstekende en zeer nuttige bijeenkomst waarvoor wij burgemeester Deetman en de stad Den Haag veel dank zijn verschuldigd.

Discussie van de noordelijke regiogroep NVMP op 7 september 2005
Brainstormen over de toekomst van de NVMP

Het bestuur van de NVMP wil graag haar leden betrekken bij de formulering en de uitvoering van het beleid voor de toekomst. Daartoe heeft zij een concept-beleidsnota voor de NVMP geformuleerd.

Wijnand Rutgers van het bestuur bezocht op 7 september 2005 de vergadering van de afdeling Groningen, Friesland en Drenthe om de eerste reacties te peilen. De nota wordt nog naar alle leden toegestuurd. Wijnand geeft eerst een toelichting: de NVMP heeft een flink aantal leden (ca. 1100), toch is maar een zeer klein deel hiervan actief; concrete projecten als mayors for peace, global health education en de nieuwsbrief leiden nog tot de meeste daadwerkelijke activiteit.

De algemene ledenvergadering in april van dit jaar heeft zich uitgesproken om zich op een breder terrein van oorlog, vrede en de relatie met gezondheid te richten. Tijdens het laatste IPPNW-wereldcongres zijn een aantal prioriteiten gekozen. Het bestuur van de NVMP stelt de volgende aandachtsgebieden voor: massavernietigingswapens, small arms, oorzaken en gevolgen van oorlog en conflict, en heeft daarbij een aantal concrete onderwerpen opgesomd. Het bestuur acht het van groot belang om de mening van de leden te kennen.

De discussie welke volgt spitst zich toe op wat we als vereniging bereikt hebben en nog willen en kunnen bereiken.

Het is altijd al moeilijk geweest om de impact van oorlogvoering op de gezondheid over het voetlicht te krijgen, alleen in het directe contact met mensen gaan deze onderwerpen 'leven', zoals in onderwijs aan een groep studenten/coassistenten. Als je ze bijvoorbeeld het Lancet-rapport over de gezondheidszorg in Irak geeft, zijn ze geschokt en gemotiveerd om naar het bredere kader van de invloed van oorlogsomstandigheden te kijken. Je kunt en moet het ook alleen op deze manier doen, anders is het al veel te snel te abstract. In wezen gaat het om een beroep doen op compassie, welke bij de medische opleiding een onderontwikkeld onderwerp is, maar dat bij de meeste medici wel sterk aanwezig is. Alleen als we kans zien middels deze eigen compassie medici en/of patiënten aan te spreken, bereikt de vereniging haar doel.

Wat betreft de uitvoerbaarheid komen standpunten naar voren, variërend van: 'we hebben het wel geprobeerd, maar het is zinloos, je krijgt mensen tegenwoordig nergens meer warm voor' tot: 'onze expertise is waardevol, laten we maar een brigade van grijze panters vormen'.

Besloten wordt om aan de hand van een discussienota bij de volgende regiobijeenkomst verder te praten. Verder wordt nog gewezen op de column van Bert Dalmolen in deze Nieuwsbrief die met name gaat over het belang van compassie in de medische beroepsuitoefening.

De studie van de
hedendaagse oorlog

Oorlog als dispositie

Een aantal antropologen en anderen die oorlog bestuderen maken onderscheid tussen 'oorlog' en 'oorlogsvoering'. Terwijl oorlogsvoering specifiek refereert aan het proces of de activiteit van strijd, verwijst oorlog meer naar het instituut (bijv. Nettleship, 1975) of het gehele systeem, niet alleen militair, waardoor de vijandelijkheden in stand worden gehouden (bijv. Winthrop, 1991). Veel van de 'aard van oorlog' wordt niet gevonden op het slagveld, maar in het vijandige gedrag en houding die het buitenlandse beleid van een staat kenmerken. Q. Wright (1942) vraagt aandacht voor de discussie over dit psychologische aspect van oorlog in Hobbes' Leviathan (1651), waar de schommelingen van oorlog en vrede worden vergeleken met het weer: "As the nature of foul weather lieth not in a shower or two of rain, but in an inclination thereto of many days together; so the nature of war consisteth not in actual fighting, but in the known disposition thereto during all the time there is no assurance to the contrary".

"Elk up-to-date woordenboek" schreef William James (1910) "zou moeten stellen dat 'vrede' en 'oorlog' dezelfde betekenis hebben, nu in posse, dan in actu". Men kan redelijkerwijs zelfs stellen dat de intens competitieve voorbereiding op oorlog door de staat de echte oorlog is, permanent en onophoudelijk. Fuller (1932) vecht dat aan, hij beschouwt de visie op vrede en oorlog als twee verschillende sequenties van activiteiten als een "manicheïsche illusie", en hij is van mening dat de fundamentele oorzaak van oorlog onvrede met de huidige staat van vrede is. Algemeen gesteld, het verlangen naar gerechte vrede is de belangrijkste motivatie voor oorlog. Iedereen wil vrede, maar dan wel op ieders eigen voorwaarden.

Oorlog als bipolair continuüm

Vele politieke realisten wijzen erop dat de gemeenschappelijke basis van beleid in zowel vrede als oorlog, namelijk de zoektocht naar macht, ze tot twee onafscheidelijke onderdelen maakt van dezelfde sociale activiteit. Blainey (1973) oppert dat de oorzaken van oorlog en vrede in elkaar 'zwaluwstaarten': "Oorlog en vrede zijn geen afzonderlijke compartimenten. Vrede is afhankelijk van dreigingen en macht/kracht/geweld; vaak is vrede de kristallisatie van gebruikt geweld". Of duidelijker geformuleerd: "In een systeem van machtspolitiek is er geen verschil in soort tussen vrede en oorlog" (Schwartz-berger, 1950). Op dezelfde manier heeft Aron (1966) beargumenteerd dat 'Clausewitz' formule – oorlog is een voortzetting van de politiek op een andere manier – moet worden vervangen door het tegengestelde: politiek is de voortzetting van de oorlog op een andere manier. Maar deze twee formules zijn formeel gelijkwaardig. Beide noemen de continuïteit van competitie en het gebruik van afwisselend gewelddadige en niet gewelddadige middelen om de doelstelling te bereiken die niet veel verschillen in essentie.

"Oorlog is een manier om een doelstelling te bereiken, een wapen dat kan worden gebruikt voor zowel goede als slechte doeleinden. Sommige van deze doeleinden waarvoor de oorlog is gebruikt zijn goedgekeurd door het mensdom als lonend doeleinden: inderdaad, oorlog vervult functies die in elke menselijke maatschappij essentieel zijn. Het is gebruikt om geschillen te regelen, rechten te bevestigen, om fouten te verhelpen: en dit zijn zeker functies die moeten worden vervuld. Men kan zeggen, zonder overdrijving, dat er geen dommere, brutere, verkwistendere of oneerlijkere methode kan worden voorgesteld voor zulke doeleinden, maar dit verandert niets aan de situatie" (Eagleton, 1948).

Deze formuleringen doen denken aan Ambrose Bierce's sardonische definitie van 'vrede' als "a period of cheating between two periods of

fighting” (Devil’s Dictionary), of Orwell’s beroemde uitspraak in zijn 1984 “Vrede is Oorlog”.

Oorlog en vrede als
verschillende condities

Diametraal tegenovergesteld aan het gezichtspunt van vrede en oorlog als bipolair continuüm is de visie of het idee dat er een scherpe en duidelijke grens bestaat tussen de twee condities, waarbij een grensoverschrijding wordt geïmpliceerd tussen de ene stand van zaken en de andere (b.v. Brodie, 1973). De meest uitgesproken verdediger van deze zienswijze is waarschijnlijk Wells (1967), die beknopt constateert: “Ideeën van een of ander overgangsgebied tussen oorlog en vrede zijn of tegenstrijdig of onbegrijpelijk”. Of, zoals het gesteld werd in klassieke tijden: “Inter bellum et pacem nihil medium”.

De sociaal-politieke definitie van oorlog

Volgens het internationale recht kan oorlog, in principe, slechts tussen soevereine politieke entiteiten plaatsvinden, namelijk staten. De oorlog is zo een middel om geschillen tussen eenheden van de hoogste orde van politieke organisatie op te lossen. Oorlogen hebben in het verleden direct invloed gehad op staatsinstellingen en de strijdkrachten. Aangezien de oorlog in een internationale context wordt gezet, kan de inzet van oorlog het leven en de dood van staten zijn (Aron, 1966).

De algemene visie op oorlog als een internationaal of interstatelijk fenomeen wordt gedeeld door vele onderzoekers, ongeacht hun beroepskwalificaties als politieke wetenschappers, historici, sociologen, psychologen of militaire analisten. Vasquez (1993) en andere onderzoekers gebruiken de simpele en meer algemene definitie voor het eerst geformuleerd door Hedley Bull (1977): “Oorlog is georganiseerd geweld dat door politieke eenheden tegen elkaar wordt gebruikt”.

Oorlog, in het algemeen, is een conflict tussen politieke entiteiten (meestal, maar niet noodzakelijk, staten) die vijandelijkheden inhouden van aanzienlijke duur en omvang. Militaire schrijvers beperken het gebruik van de term tot vijandigheden waarbij de betrokken groepen voldoende gelijk zijn om de precieze uitkomst onzeker te laten zijn voor een tijd (Matloff et al, 1977). Oorlog, vanuit het oogpunt van “das Militär”, is de kunst van het uitvoeren van het politieke beleid door het gebruik van gewapende strijdkrachten. Het houdt strategie in, tactiek en logistiek.

Malinowski’s (1968) wijd gebruikte antropologische definitie van oorlog is “gewapende strijd tussen twee on-afhankelijke politieke eenheden, door middel van georganiseerde militaire kracht, in het nastreven van een tribaal of nationaal beleid”.

Oorlog, bij elke definitie, is een sociale activiteit, die door groepen mensen wordt uitgevoerd. Zelfs als keurige, restrictieve definities niet mogelijk zijn, gelooft Ferguson (1984) dat de onderliggende basiskenmerken van dit fenomeen van oorlog als volgt kunnen worden beschreven: (1) georganiseerde, doelgerichte groepsactiviteit, (2) gericht tegen een andere groep die wel of niet op gelijke actie is voorbereid,

(3) waarbij daadwerkelijke of potentiële dodelijke kracht kan worden gebruikt.

Hoewel deze formulering voor sommige onderzoekers te inclusief kan zijn, sluit het individueel geweld uit, behalve als deel van een grotere mobilisering van groepen. Het be-klemtoont de sociale aard van oorlog, zonder enig oordeel over de sociale eenheden in kwestie te vellen. Het is niet beperkt tot militaire activiteiten alleen, het vereist geen slachtoffers, maar alleen de potentie van doden als resultaat van de actie.

Van der Dennen (1995) stelde voor dat een minimale of een algemeen bruikbare definitie van oorlog (inclusief 'primitieve oorlog') de volgende ingrediënten zou moeten hebben: (1) Het gesanctioneerde (of gelegaliseerde) gebruik van geweld of potentieel aan geweld, (2) door tenminste sommige leden van een gemeenschap (één of ander minimum aantal deelnemers wordt vereist, meestal een kleine groep strijders (raiders of guerrilleros), of een staand leger van militairen), (3) speciaal georganiseerd voor dat doel, al is het maar informeel en tijdelijk (zoals bij een hinderlaag-annex-overval (raid) bij de Amerikaanse prairie-Indianen), (4) tegen meerdere ongespecificeerde leden van een andere gemeenschap (of herkenbaar separate sociale entiteiten zoals stammen, staten), (5) gericht op het uitschakelen, doden of toebrengen van ernstig letsel, of het op een andere manier verminken, van leden van de andere gemeenschap, of gericht op een of ander doel (b.v. het veroveren van land, vrouwen, buit), dat het waarschijnlijk maakt dat de leden van de andere gemeenschap gedood moeten worden of onschadelijk moeten worden gemaakt om het doel te bereiken. In oorlog – in contrast met een vete – is geweld relatief promiscue: ieder individu van de tegenpartij kan worden gedefinieerd als een 'vijand' en kan dus een potentieel slachtoffer zijn. Bij een vete is het concept van de vijand – en het potentiële slachtoffer – meer beperkt en selectief: een bepaald lid of leden van een bepaalde gemeenschapsgroep, een familie of een clan. Deze definitie benadrukt dat het 'doel' van een oorlog niet het doden van vijanden is maar het uitschakelen van de obstructie om een ander doel te bereiken. Uitschakelen kan op vele manieren: door fysieke eliminatie, door intimidatie, maar ook door de capaciteit of de wil tot tegenstand te verlammen door psychologische oorlogsvoering.

Howard (1979) argumenteerde: "Het eerste kernmerk van het leger is niet dat zij geweld gebruiken, zelfs niet dat zij gewettigd geweld gebruiken krachtens hun functie als instrumenten van de staat. Het is dat zij geweld gebruiken met zulk een wilskracht. Dit soort geweld, doelgericht, opzettelijk, en gewettigd is normaal bekend als strijdkracht, en het gebruik van strijdkracht tussen staten is wat wij bedoelen met oorlog. Oorlog bestaat uit zulke opzettelijke, gecontroleerde en doelgerichte krachtdaden gecombineerd en geharmoniseerd om de uiteindelijke politieke doelen te bereiken. Dat zulke daden verschrikkelijk kunnen zijn in hun consequenties spreekt voor zich".

Het is interessant om in dit verband op te merken dat het Handvest van de Verenigde Naties de referentie aan de term 'oorlog' totaal vermijdt. Het refereert alleen aan "handelingen van agressie", "verstoringen van de vrede" en "bedreigingen van de vrede", terwijl alle ondertekenende partijen, bij Artikel 2 paragraaf 4, zich vast hebben gelegd "in hun internationale relaties te zullen onthouden van de dreiging of gebruik van geweld tegen de territoriale integriteit of politieke onafhankelijkheid van elke staat". Onlangs voorgestelde (eufemistische) concepten, met betrekking tot het concept "oorlog" zijn "voortslepend conflict" en "voortdurende internationale rivaliteit". Voortslepende conflicten zijn gedefinieerd als "vijandige interacties die zich uitbreiden over langere perioden met sporadische uitbraken van open oorlogsvoering fluctuerend in frequentie en intensiteit. Voortslepende conflicten zijn conflictsituaties waarin de inzet erg hoog is. Terwijl zij sommige breekpunten ten toon kunnen stellen waarin er een onderbreking van openlijk geweld is, blijven zij hangen in de tijd zonder herkenbaar moment van beëindiging... Voortdurende conflicten, is te zeggen, zijn geen specifieke gebeurtenissen of zelfs clusters van

gebeurtenissen op een moment in de tijd; het zijn processen” (Azar et al, 1978; Brecher & Harvey, 1998). Een voortdurende internationale rivaliteit (Enduring International Rivalry of EIR) is gedefinieerd door Maoz & Mor (1998) als een set herhaalde militaire interstatelijke disputen tussen dezelfde set staten over een langere periode.

De juridische conceptie van oorlog

Nauw verwant aan de politieke definitie van oorlog is de juridische conceptie. Q. Wright (1942, 1965) beschrijft oorlog als “a legal condition which equally permits two or more hostile groups to carry on a conflict by armed force”. De Marqués de Olivert wordt geciteerd die het volgende verklaart: “oorlog is een rechtsgeding of een geschil (litigio) tussen naties die hun recht verdedigen, in welke kracht de rechter is en overwinning de gerechtelijke beloning”. We zijn deze opvatting van oorlog als ‘godsoordeel’ al eerder tegengekomen, maar ze is niet zonder tegenstanders. Volgens Bernard (1944), bijv. is deze figuurlijke karakterisering van oorlog meer literair dan feitelijk. De juridische concepties en de wettelijke definities van oorlog, die teruggaan tot Cicero en Grotius, worden besproken in Eagleton (1933), Kelsen (1942), Grob (1949), Putten (1967), Wells (1967), Lider (1977), en Bobbitt (2002). Bij het samenvatten van deze kwestie van de wettelijke definitie van oorlog, be-sloot Grob (1949) dat “er geen sprake kan zijn van oorlog in een juridische betekenis”. En Wells (1967) voegt daaraan toe: “Als er enige betekenis in de uitdrukking ‘wettelijke oorlog’ zou zijn, dan zou het bestaan van een internationale instelling die het criterium voor wettigheid toeweest tegelijkertijd deze uitdrukking onzinnig of tegenstrijdig maken”. Wells (1967), onder anderen, heeft de aandacht ge-vestigd op het feit dat vanaf de Middeleeuwen de definitie van oorlog geconditioneerd werd door de wens om aan de ‘goede’ kant van de oorlog te verschijnen, en dus werd (en wordt) het algemene onderwerp van de “rechtvaardige oorlog” (bellum iustum) behandeld met valse redeneringen, valse argumenten en zelf-deceptie. Patristieke (kerkvaders) en scholastische verhandelingschrijvers, en legalisten geassocieerd met de bellum iustum doctrine en het oorlogsrecht (en dus de voorlopers van het ius gentium of internationaal recht) zijn: St. Augustine (354-430), Thomas Aquinas (1225-1274), Giovanni da Legnano (d. 1383), Francisco de Vitoria (1486-1546), Pierino Belli (1505-1575), Francisco Suarez (1548-1617), Alberico Gentili (1552-1608), Jean Bodin (1576), Hugo Grotius (1583-1645), Samuel Pufendorf (1632-1694), Cornelius van Bynckershoek (1673-1743), Jean-Jacques Rousseau (1712-1778), Emmerich de Vattel (1714-1767), Johann Bluntschli (1808-1881), Luigi Sturzo (1929), en Hans Kelsen (1942) (cf. Grob, 1949; Wells, 1967; Bobbitt, 2002). Veel van deze verhandelingen zijn getiteld De iure belli (het oorlogsrecht) of De iure belli ac pacis (het recht van oorlog en vrede). Een oorlog is ‘rechtvaardig’ volgens veel van deze verhandelingen, als die wordt gevoerd met ‘rechtvaardige’ bedoelingen (of voor een ‘rechtvaardig’ doel), door een erkend gezag of autoriteit (zoals de vorst, de koning, de keizer), en volgens het principe van evenredigheid. “Rechtvaardige oorlogen zijn beperkte oorlogen; hoe ze gevoerd worden wordt beheerst door een aantal regels die ontworpen zijn om, zo mogelijk, het gebruik van geweld en dwang tegen noncombattanten tegen te gaan” (Walzer, 1992). De ‘rechtvaardige oorlog’ traditie hield niet alleen de principes van het ius ad bellum in (de condities waaronder oorlogsvoeren gerechtvaardigd zou kunnen zijn), maar ook het ius in bello (dat het ‘juiste’ gedrag in oorlog tracht te reguleren - zoals de behandeling van krijgsgevangen, noncombattanten, etc.).

Het zal als geen verrassing komen dat deze morele ideeën oorlog niet alleen (soms) beperkten in gewelddadigheid en destructiviteit maar tegelijkertijd ook mogelijk en noodzakelijk maakten (Shaw, 2003).

Oproep voor een nieuwe benadering van veiligheid Healthcare not warfare

Dr. Sue Wareham, president van de Australische medische associatie voor preventie van oorlog heeft onder bovenstaande titel in 2004 een rapport uitgebracht over de veiligheidssituatie in Australië naar aanleiding van de dreiging van terroristische aanslagen en de reactie van de regering hierop door verhoging van het defensiebudget. Zij acht het een misvatting dat veiligheid verward wordt met militaire macht, en dat de gelden die eigenlijk aan gezondheidszorg en welzijn zouden moeten worden besteed, voor deze doelen opgeofferd worden. Een goed systeem van gezondheidszorg is de basis voor een veilige samenleving, nationaal en internationaal. Het uitoefenen van militaire macht daarentegen is een van de grootste bedreigingen van het menselijk welzijn. Het is een anathema, een banvloek, voor de gezondheid van de mensen. Dat wil niet zeggen dat militaire macht nooit mag worden ge-bruikt, maar alleen in het kader van duidelijke verbetering van het welzijn van de mensen, het resultaat is anders afname van veiligheid. Dit rapport is ge-schreven om hierop te wijzen, en in plaats hiervan gezondheidszorg voor alle mensen als een wereldwijde prioriteit te kiezen.

De verhoging in 2004 van het Austra-lische defensiebudget tot bijna 40 biljoen dollar extra in 5 jaar doet de vraag rijzen waarom dit iets is om trots op te zijn, nu er meer dreiging is van terroristische aanslagen dan ooit. De maatregel suggereert eerder in-competent management in de richting van uitsluitend vertrouwen op militaire middelen in de bevordering van de veiligheid. Het voorbeeld daarvan is de Verenigde Staten, welke de helft van de werelduitgaven op het gebied van militaire middelen voor zijn rekening neemt en toch niet gevrijwaard is van terroristische aanslagen.

In mei 2004 rapporteerde het Britse Internationale Instituut voor Strate-gische Studies dat de acties van de VS in het Midden-Oosten, in het bijzonder de Irak-oorlog, heeft geleid tot een toename van kandidaten voor en de effectiviteit van het Al Qaeda-netwerk. De toename en inzet van militaire middelen heeft geen effect ge-had, en alleen maar geleid tot een grotere kwetsbaarheid voor aanslagen. Het is dan ook passend om te vragen of een andere besteding van tenminste een deel van het geld in gezondheid niet een beter resultaat had opgeleverd.

Binnenlands zijn er ten aanzien van de gezondheidszorg voor de bevolking diverse grote problemen die om een oplossing vragen. Wereldwijd is de grootste determinant voor gezondheid de economische status van de bevolking. Tijdens de VN-wereldconferentie over beheersbare ontwikkeling in 2002 in Johannesburg gaf de ondersecretaris voor ontwapeningszaken, Jayantha Dhanapala, aan dat het niveau van de militaire uitgaven in de wereld die van de Koude Oorlog be-naderde, en hij waarschuwde dat de toenemende uitgaven voor militaire middelen zou leiden tot uitputting van bronnen en tot ineenstorting van de sociale en economische vooruitgang van alle landen. Het wijzigen van de prioriteiten in de richting van

gezondheid nationaal en internationaal is niet alleen gerechtvaardigd, het is ook in ieders belang. Tegen falen van de westerse wereld ten aanzien van de armoede van de wereld, welke miljarden mensen gevangen houdt, kan niet genoeg gewaarschuwd worden. Op dit moment zijn er 3 miljard mensen die minder dan 2 dollar per dag te besteden hebben. Als je deze mensen geen hoop geeft, zijn het de terroristische organisaties die hen exploiteren. Er is geen sprake dat militaire middelen dit proces verhinderen. Een kwart van de wereldbevolking is jonger dan 14 jaar. James Morris, verantwoordelijk directeur van het UN-wereldvoedselprogramma, gaf in februari 2004 in Camberra als waarschuwing: "In een klimaat van honger verliezen mensen vertrouwen in de toekomst. Als ze niet weten waar ze hun eten vandaan moeten halen, worden ze een gemakkelijk doelwit van terroristische organisaties."

In december 2001 waarschuwden nog 110 ontvangers van de Nobel-vredesprijs voor de gevaren van militarisering in combinatie met toekomstige zorgelijke ontwikkelingen, zoals de opwarming van de aarde, waarvan de gevolgen wederom de meest armen het meest zouden treffen. Alleen door een gezamenlijke aanpak zou dit in ieders belang kunnen veranderen.

Wanhoop is een belangrijke voedingsbodem voor extreme standpunten en acties. We kunnen onze veiligheid niet beschermen of kopen met militaire macht of machtige vrienden. Voor de jonge mensen in Afghanistan, Irak, Afrika en vele andere plaatsen blijft terrorisme een optie als de wereld hun niets anders te bieden heeft dan vernedering en armoede.

De VN-standaard voor bijdrage aan de armoede van de wereld is 0.7 procent van het bruto nationaal product. Zelfs die standaard wordt door veel rijke landen genegeerd. Veel bijdragen zijn geen investering in mensen maar in regeringen en veel landen laten zelfs een afname zien in bijdragen en investeringen in de armste van alle continenten, Afrika.

De steun aan de oorlogen in Afghanistan en Irak heeft niet alleen geleid tot de dood van vele duizenden burgers in die landen en vernietiging van de al aanwezige gezondheidszorg, maar ook in het eigen land geleid tot afname van het vermogen om op het gebied van de eigen en wereldgezondheidszorg een positieve invloed te hebben. In Afghanistan sterven 257 van elke 1000 geboren kinderen voor de leeftijd van vijf jaar, de meesten aan ziekten die gemakkelijk te behandelen zijn. Indien het optreden humanitair naast militair was geweest, was dit optreden meer welkom geweest in plaats van te leiden tot afkeuring en verzet. Het is ironisch te moeten vaststellen dat waar de regering wijst op de gevolgen voor de gezondheid ten gevolge van het gebruik van geweld in het binnenland, zij deze boodschap totaal negeert bij het toepassen van geweld in andere landen. Even bizar is het te moeten constateren dat op het bespreken van de gevaarlijkste van alle gewelddmiddelen, de nucleaire wapens, een taboe rust. Het toepassen van de standaarden op zichzelf die men van anderen vraagt, kost niets, vraagt slechts inzicht. Generaal George Marshall gaf na de verwoesting van Europa na de Tweede Wereldoorlog aan, dat politieke stabiliteit en duurzame vrede alleen bereikt kon worden met economische hulp. Europa is herbouwd met zijn plan. Op dit moment moeten we van de geschiedenis leren.

Ingezonden brief
Oorlogspreventie door
hervorming VN

Op de Algemene Ledenvergadering van de NVMP in het Universitair Medisch Centrum te Utrecht op 16 april, heeft het bestuur drie kernthema's als beleidsdiscussie gekozen, namelijk: massavernietigingswapens, oorlogspreventie en small arms (Nieuwsbrief NVMP/AVV, zomer 2005).

Wat de realisering van het thema oorlogspreventie betreft, wijs ik graag op de komende Algemene Vergadering van de Verenigde Naties, waar uitvoerig gedebatteerd zal worden over een omvangrijke reorganisatie van onze volkerenorganisatie. Hoe noodzakelijk deze ook is, de wereld waarin komende geslachten worden behoed voor de gesel van de oorlog (preambule Handvest der Verenigde Naties) zal er niet door in het vizier komen. Alle goede bedoelingen ten spijt, zullen de spraakmakende hervormingsplannen van VN-secretaris-generaal Kofi Annan dan ook niet leiden tot oorlogspreventie, ofwel vrede.

Koude Oorlog

Desondanks is dit ultieme politieke doel alleszins realiseerbaar. Daarvoor zal echter eerst de huidige dictatoriale wereldorde en de daaruit voortvloeiende mondiale machtsverhoudingen -

die hun weerspiegeling vinden in het Handvest - op de schop genomen dienen te worden. Voor de aanzet daartoe leent zich bij uitstek de oorlog tegen het terrorisme. Deze moet namelijk vreedzaam beslecht kunnen worden, door te rade te gaan bij de recente geschiedenis: de Koude Oorlog. Wonder boven wonder is deze strijd om de wereldmacht, die voor hetzelfde geld op totale vernietiging had kunnen uitdraaien, zonder bloedvergieten geëindigd. De verklaring voor deze unieke historische gebeurtenis, is volgens mij gelegen in het fenomeen 'kritische massa'. Daarmee bedoel ik dat door de jaren heen het aantal Oost-Duitsers (en dat geldt ook voor andere Oostblok-landen) dat op geweldloze wijze streed voor vrijheid en democratie, langzaam maar zeker is uitgegroeid tot een 'kritische massa'. Op zeker moment is daardoor het beleid in de DDR onder een geweldige (hervormings-)druk komen te staan.

Mede door toedoen van Michael Gorbatsjov, heeft het Oost-Duitse bewind daar eind '89 gelukkig(!) op gewetensvolle wijze gehoor aan gegeven, wat tot de geweldloze val van De Muur heeft geleid, die de wereld (helaas maar even) in een euforische stemming bracht.

Einde VS als supermacht

Anno 2005 moet via een dergelijke fluwelen revolutie ook een einde ge-maakt kunnen worden aan de opvolger van de Koude Oorlog: de oorlog tegen het terrorisme, die door de VS in 2001 is uitgeroepen. Voor de realisatie van de 'kritische massa' die voor de vreedzame beëindiging van deze (wereld-)oorlog vereist is, zal allereerst bij de massa het inzicht moeten rijpen (zonder inzicht namelijk geen uitzicht) dat dit militaire geweld averechts uitpakt, dus niet minder maar meer terrorisme genereert, zoals in Irak dagelijks wordt bewezen.

Getuige de gestaag afnemende publieke steun voor de oorlog van Amerika, is het duidelijk dat dit broodnodige inzicht met de dag groeit. Recentelijk is deze in een stroomversnelling ge-raakt door de actie van Cindy Sheehan bij de ranch van president Bush in Crawford, als reactie op de dood van haar 24-jarige zoon Casey

vorig jaar in Irak. Haar vragen over het zogenaamde hoger doel dat de oorlog (en dus de dood van haar zoon) zou dienen, zijn namelijk zo steekhoudend dat zij een geweldige impuls hebben gegeven aan de groei van de 'kritische massa', als zachte tegendruk voor het gewelddadige antiterrorisme- of oorlogsbeleid van de regering Bush. Twijfel over de aanwezigheid van Amerikaanse militairen in Irak, heerst al bij zo'n 55% Amerikanen (NRC Handelsblad, 18 augustus). Men hoeft dan ook geen helderziende te zijn om te voorzien dat op zeker moment de noodzakelijke steun voor de oorlog tegen het terrorisme (waar de oorlog in Irak model voor staat) zal wegvallen, met alle consequenties van dien voor het beleid van de Amerikaanse regering en haar slippendragers. Kortom, gelijk in '89 de toenmalige Sovjet-Unie het slachtoffer is geworden van de 'kritische massa' die streed voor vrijheid en democratie, zullen de VS het slachtoffer worden van de 'kritische massa' die het gesuggereerde hogere doel van de oorlog tegen het terrorisme doorprijkt, door het openlijk tegen het licht te houden. Dankzij de geweldloze druk van deze 'kritische massa', waartegen geen kruid gewassen is (letterlijk noch figuurlijk), mag dan ook worden aangenomen dat binnen afzienbare tijd op vreedzame wijze een einde zal komen aan de VS als supermacht.

Daarover echter niet getreurd, omdat het machtigste land van de wereld in zijn vrije val het wereldomvattende terrorisme zal meesleuren. Om oorlog te voeren zijn immers twee partijen nodig! Het wegvallen van de één ontnemt daardoor gelijktijdig de ander zijn bestaansrecht, waardoor de vicieuze cirkel van terroristisch en oorlogsgeweld automatisch doorbroken wordt, met alle hoopgevende mondiale gevolgen van dien.

Democratische wereldorde

Een winnaar zal deze (laatste!) strijd om de wereldmacht dan ook niet op-leveren. Wel kan gesproken worden van een overwinning op het geloof in geweld als oplossing van problemen. Beide partijen geloven immers in geweld als oplossing! Het is deze geloofsoverwinning in het westerse kamp die zijn weerslag niet zal missen in zijn terroristische evenknie. Daardoor zal gelijktijdig een einde komen aan de huidige dictatoriale wereldorde, waarin het recht van de (economisch/militair) sterkste heerst. Het einde dat voor ons - als mensheid - de weg vrijmaakt voor de creatie van de democratische wereldorde, waarmee het algemeen of mondiaal belang daadwerkelijk behartigd kan worden zonder spierballenpolitiek. Van een onmogelijke opgave kan hier niet gesproken worden, omdat deze creatie enkel een vruchtbare herziening van het VN-Handvest vereist.

Herziening VN-Handvest

Daarbij moet niet worden gedacht aan de uitbreiding van de dictatoriale (vetorecht) Veiligheidsraad, waarop Kofi Annan aanstuurt en waarover wereldwijd zwaarwichtig wordt ge-discussieerd, maar juist aan de op-heffing daarvan. Zijn belangrijkste taak, de handhaving van de internationale vrede en veiligheid, zal daarbij gelijktijdig overgeheveld moeten worden naar de Algemene Vergadering. Dit orgaan krijgt daardoor eindelijk de kans zich te ontwikkelen van een machteloze ongeloofwaardige mondiale debatingclub tot een krachtig geloofwaardig centrum van eendrachtige wereldpolitiek. Een gezaghebbend mondiaal beleidsforum, dat op basis van de alom onderschreven mensenrechten (die symbool staan voor 'ons' geweten, ofwel het irrationele) in combinatie met onze fenomenale know how op elk terrein (het door de eeuwen opgebouwde weten, ofwel het rationele) een duurzaam wereldbeleid weet op

te stellen. Een boven partijpolitieke en nationale belangen uitstijgend wereldbeleid, waarmee de schrijnende wereldproblemen en het daarmee gepaard gaande grove onrecht effectief bestreden kunnen worden. Met als eindresultaat een vredelievende mondiale samenleving, waarin het vijanddenken (de wortel van het kwaad) is overwonnen.

Een wereld kortom waarin geen plaats meer is voor economische sancties en militaire terreur, in het groot noch in het klein, als middel om problemen de baas te worden. Met de tijd en energie die daardoor vrijkomt, moeten wij - als mensheid - in staat zijn onze wereld te transformeren van een animal jungle, waarin de survival of the fittest heerst, in een humaan leefgebied waarin iedereen volledig tot zijn/haar recht en daarmee aan zijn/haar trekken kan komen, zonder dat dat ten koste gaat van wie of van wat dan ook.

Notaris gezocht

De NVMP heeft in het verleden notariële schenkingsakten verstrekt aan leden die de vereniging met een donatie van minimaal € 150,- (of het toenmalig equivalent in guldens) per jaar steunen. Dergelijke akten maken het mogelijk deze gift zonder drempel van de belasting af te trekken. Het opstellen van zo'n akte moet door een notaris geschieden en dat kost geld. Geld dat door de NVMP betaald wordt aangezien wij de akte gratis aan de leden verstrekken. In geval van ideële non-profitinstellingen als de NVMP zijn notarissen nog wel eens bereid om dergelijke standaardakten voor een sterk gereduceerde prijs op te stellen. De notaris die dit in het verleden voor de NVMP deed rekent nu een behoorlijk bedrag. Wie kent een, bevriende, notaris die deze aktes voor een beperkt bedrag zou willen opstellen en laten passeren?

Gaarne contact zoeken met:

Hans van Iterson van het NVMP-bureau, 030-2722940 of
per e-mail: office@nvmp.org

Uit de tijdschriften

Iraakse (kern)geleerden zoek en vogelvrij
door Kurt Pitzer*

Bron: VS tijdschrift Mother Jones, sept./okt. 2005

Website artikel

<www.motherjones.com/news/feature/2005/09/armageddon/html>

Massavernietigingswapens? Het materiaal is niet gevonden. Maar Iraakse wetenschappers vertegenwoordigden het potentieel. De VS bood hun geen bescherming. Nu zijn de kerngeleerden en de specialisten biologische wapens van Saddam verspreid over de wereld en gevaarlijker dan ooit.

Kurt Pitzer ontmoette meesterbrein nr. 1 van Saddams kernwapenprogramma in 2003: 'Ik ontmoette een nerveuze man vóór het Palestina Hotel in Bagdad enige dagen nadat Amerikaanse troepen de stad hadden ingenomen. Hij maakte zich bekend als dr Mahdi Obeidi en toonde een artikel uit de Washington Post van vóór de invasie, waarin hij genoemd wordt als een van die Iraakse wapenspecialisten die de Amerikaanse regering heel graag zou willen interviewen. O. liet weten dat hij verbinding met Washing-ton wilde: hij bezat belangrijke informatie over Saddam's kernwapenprogramma. Eerst had hij contact gezocht met de Ameri-kaanse troepen, maar die hadden hem afgebekt en bedreigd met arrestatie als hij zich op-nieuw zou vertonen. Misschien zou ik hem via mijn satelliet-telefoon kunnen helpen. Ik belde David Albright, een voormalig Amerikaans lid van het VN- wapeninspectieteam in Irak. Hij viel stil bij de naam Obeidi maar vroeg tenslotte: waar is hij? Albright had O. ontmoet in de jaren '90 in Irak, bij de ontmanteling van Saddam's programma voor MVW door de VN-inspecteurs. 'Saddam heeft O.'s identiteit lang geheim gehouden. Als íemand iets weet over Irak's kernwapenprogramma dan is het O.', aldus Albright. De volgende dag belde O. zelf naar Albright, ditmaal vanuit zijn ommuurde tuin (waar O. de documenten en modellen be-graven had). Er ontstond een levendige vriendschappelijke discussie, waarbij O. vertelde dat Iraks kernwapenprogramma plat lag vanaf het begin van de VN- inspecties in 1991.

Nachtmerriescenario

Van de MVW-wetenschappers zitten velen zonder werk. De internationale agentschappen houden hun namen geheim. Maar een onofficiële bron vermeldde onlangs dat, op drie na, geen enkele van de ca. 200 wetenschappers aan de top van hun lijst ooit gevolgd is. In een land met poreuze grenzen, waar iedereen elke dag in gevaar is, zullen minstens enkele wetenschappers in de verleiding komen hun kennis te verkopen aan de meest biedende.

Niemand weet hoeveel Iraakse geleerden over de grenzen zijn gelokt naar Iran, Syrië of elders. Maar verscheidene waarnemers beweren dat door de negatieve aandacht voor deze mensen de oorlog de kans op (nucleaire) proliferatie mogelijk heeft vergroot. Gegeven de werkloze wetenschappers en het verdwijnen van grote hoeveelheden MVW-gerelateerd materiaal uit vroegere wapenlocaties vormt Irak een nachtmerriescenario, aldus Ray McGovern, die 27 jaar in dienst van de CIA was. 'Het gevaar is meer acuut dan ooit, zowel uit het oogpunt van proliferatie als van terrorisme. Vóór de invasie bestond er geen enkele aanwijzing meer dat het land plannen had voor proliferatie of voor het ontwikkelen van MVW. Nu is Irak een magneet die alle soorten terroristen aantrekt, waar de expertise open en bloot ligt'.

Vogelvrij

Pitzer: 'Iraakse geleerden hebben terecht angst om samenwerking aan te bieden met de VS. O's vroegere baas, tevens Saddams wetenschappelijk top-adviseur, General Amer al-Saadi, meldde zich bij de Amerikaanse autoriteiten net voordat ik O. ontmoette. Hij werd in de ge-vangenis gezet en twee jaar vastgehouden. Een militaire woordvoerder vertelde vorig jaar aan Associated Press dat de VS nog een twaalftal andere wetenschappers gevangen hield.

De chemicus Mohammed Munim al-Izmerly die ook voor Iraks MVW programma ge-werkt zou hebben, werd in hechtenis genomen voor onder-vraging april 2003. Tien maanden later werd zijn lijk afgeleverd bij een ziekenhuis in Bag-dad in een Amerikaanse body bag. Hij was gedood door een slag tegen zijn hoofd. Ruim een maand na mijn eerste ontmoeting met O. was er nog geen enkel bericht uit

Washington voor een safe-haven aanbod. Operateurs van het Defense Intelligence Agency (DIA), alsook de CIA, hadden O. opgespoord via derden. Ze ontboden hem op hun hoofdkwartieren en eisten dat hij alles zou doorgeven wat hij wist. De DIA-agenten dreigden hem gevangen te nemen en vroegen hem tegen niemand van de CIA te praten. Kort daarna stuurde de CIA gewapende agenten naar zijn huis. Ze namen een deel van zijn documenten mee, maar beloofden dat zijn gezin veilig zou zijn.

In de vroege morgen van de derde juni 2003 sprongen een twaalfstal soldaten over zijn tuinmuur. Ze traptten de voordeur in en gelastten O. en zijn gezin op hun buik in de huiskamer te gaan liggen. Ze hielden hen onder schot. O. werd geboeid afgevoerd. Het leger had er nu kennelijk lucht van gekregen wat voor een belangrijk man O. was, maar even kennelijk wist het leger niets van de contacten met hem van hun eigen Intelligence. O. ontkwam aan het lot van zijn vroegere baas. De CIA kwam tussenbeide en be-vrijdde hem. O., beseffend dat hij een getekend man was, zag in openbaarheid zijn enige kans. Hij gaf een interview met CNN. Snel daarna gooide de CIA hem en zijn gezin het land uit naar Koeweit, waar hij wekenlang werd ondervraagd.

MVW op het internet

Op 26 juni zette de CIA een persbericht over O.'s materiaal - de meest waardevolle aanwijzingen over Iraks MVW tot nu toe - op zijn officiële website. De CIA bracht ook foto's uit van componenten en diagrammen van een kerncentrifuge. De gegevens - cruciaal volgens Albright - waren bijna een week vrij beschikbaar op het internet. Zo kwam een deel van

Saddams letterlijk 12 jaar be-graven schat aan nucleaire kennis naar buiten. Dankzij, niet ondanks de Amerikaanse regering. Heden woont O. met 8 familieleden in een 'geheime' Amerikaanse stad. Zijn zoon en drie dochters leren engels en zoeken een baan. O. geeft af en toe lezingen voor regeringsautoriteiten. De gedachte aan zijn vroegere collega's baart hem grote zorgen. Hij vraagt zich af waarom hij de enige kernwetenschapper is die door de VS buiten gevaar wordt gehouden'.

In de tuin van Armageddon

Vrij naar Kurt Pitzer*

In de Jaren '90 stelden de IAEA en andere waakhonden geheime lijsten samen van de hoofdfiguren in Saddam's MVW programma. Alleen al de IAEA lijst telde een 2000 namen. Eén van de weinige openbare lijsten is die van dr Faris Abdul Aziz, een ingenieur die voorheen de leiding had over ruim 200 werkers bij het Iraakse centrifugeproject. Pitzer ontmoette hem in de tuin van dr Obeidi, een voormalige topmedewerker aan Saddams kernwapenprogramma.

Aziz was in de dagen na de invasie naar de VS-militairen in Bagdad gegaan met het aanbod samen te werken. Het ging om hemzelf en een aantal andere deskundigen. Maar de militairen wilden alleen weten waar Saddam was en waar ze voorraden MVW konden vinden. Nu schijnt niemand te weten waar deze man is. 'We hebben maandenlang geprobeerd met Aziz in contact te komen', zegt Albright, voormalig Amerikaans lid van het VN-wapeninspectieteam in Irak. Maar op dit mo-ment zijn deze wetenschappers waarschijnlijk zó uitgeput en achterdochtig dat ze niets met de VS van doen willen hebben'.

Nog gevaarlijker dan de geleerden zijn de Iraakse technici, die concrete gegevens hebben over hoe je de componenten van MVW kunt maken en hoe je de delen moet samenvoegen. Een onofficiële bron informeerde onlangs over een vrouwelijke wetenschapper van Saddam's centrifugeprogramma. Het zou gaan om dr Widad Hattam al-Jabbouri. Sinds de jaren '80 beheerst zij de constructie van de magnetische houder die de rotor van de centrifuge moet fixeren tijdens het draaien op supersonische snelheid. Naar verluidt werkt ze nu bij een Syrische universiteit. Blijkbaar zijn de Syriërs bezig met het opzetten van een kerncentrifuge met behulp van oudere wetenschappers, speciaal die met Baath relaties, die werkloos werden in Irak. Dit bewijst niet dat Jabbouri in Damascus aan een kernwapenprogramma werkt. De Syrische regering beweert dat ze geen kernwapenprogramma heeft. Maar haar vertrek naar Syrië demonstreert hoe los de greep van de VS op Irak's wapenkennis is. Het proliferatiegevaar is groter dan vóór de invasie. Iraks chaotische situatie betekent dat de (kern)technologie zich gaat verspreiden, aldus Robert Bear. Hij werkte 21 jaar met de CIA in het Middenoosten. Als de VS serieus was geweest over het neutraliseren van Saddams wapenprogramma dan zouden de invasietroepen materiaalvondsten hebben moeten bewaren. Vooral hadden ze wetenschappers moeten traceren. De gang van zaken vertelt ons dat deze oorlog niets met MVW te maken heeft.

Biologische wapens

Anne Harrington is directeur van het Committee voor Inter-nationale Veiligheid en Wapen-beheersing bij de National Academies. Kort na de invasie maakte ze een trip naar Irak om wetenschappers van voormalige MVW programma's persoonlijk ('te voet') te ontmoeten en ze te helpen het land weer op te bouwen. Ze was toen waarnemend directeur van het VS Staatsdepartement voor Non-Proliferatie, afdeling reductie van dreigingen.

Harrington heeft een legendarisch record in het werken met wetenschappers uit de voormalige Sovjetunie. In '97 doorbrak ze het diplomatieke cordon en stuurde een e-mail rechtstreeks naar het hoofd van het Staatsonderzoekscentrum voor Virologie en Biotechnologie in Siberië. Dit leidde tot een toename van Amerikaanse fondsen tot steun bij sollicitaties voor burgerbanen door voormalige Sovjet-geleerden, die gewerkt hadden in de biologische-wapenssector. 'Anne geloofde sterk in deze zaak; ze kende geen vrees', aldus Carl Phillips, een expert in biowapens van de Technische Universiteit van Texas. Hij ondertekende een lijst voor financiële steun aan Harrington.

Harrington en Phillips stelden een begroting van 20 miljoen dollar op om de hand te rijken aan wetenschappers in Bagdad. Hun plan spoorde niet met het Pentagon. Ze mochten geen officieel verzoek voor dit bedrag indienen. Uiteindelijk werd 2 miljoen dollar bijeengeschaapt uit rampenfondsen. Eenmaal in Bagdad was Harrington ontzet over de schaal waarop geplunderd werd. Twintig miljoen zou een druppel zijn op een gloeiende plaat. 'Het heeft geen zin iemand in een laboratorium te zetten als er niet eens een microscoop is'. Andere programma's om Iraakse wetenschappers te helpen, waaronder een plan van het DOE, gecoördineerd door Sandia National Labs in New Mexico, zijn ook gestrand. 'Er zijn tienduizenden wetenschappers en ingenieurs die een baan zoeken', aldus een senior van Sandia. 'Er zou 50 miljoen dollar/jaar nodig zijn voor zo'n project. Dat is onmogelijk'.

Phillips ging tenslotte alleen verder in Irak, in een civiele auto, om contact te maken met de MVW wetenschappers. Hij heeft een klein centrum op kunnen zetten waar 8 voormalige wetenschappers werken.

Harrington nam dit voorjaar ontslag van het State Department, deels uit frustratie wegens het gebrek aan fondsen.

Harrington: 'Als het hoogste bedrag dat we uit het VS systeem kunnen persen 2 miljoen dollar is, dan vragen we ons af: hoe was het ook weer? Gingen we niet de oorlog in omdat Irak mensen had die MVW konden maken? Beetje moeilijk om die cirkel vierkant te krijgen'.

* Kurt Pitzer heeft rapportages gemaakt van vele turbulente regio's: de Balkan, het Middenoosten, Afghanistan en Irak. Hij was 'embedded with' de Derde Infanterie Divisie gedurende de invasie in Irak, maar sprong eruit toen Bagdad viel. Hij en Obeidi schreven samen *The Bomb in my Garden: The Secrets of Saddam's Nuclear Master-mind*, te publiceren in paperback in September '05.

Onze columnist is lid van de afdeling Groningen, Friesland en Drente. Als kunstenaar zal hij zijn visie op

Oorlog en Vrede pregnant en prikkelend op uw netvlies tekenen.

Bert Dalmolen

Van Heisenberg tot Varela

Kort geleden kwam ik in een gesprek de meetparadox van Heisenberg weer tegen. Als elk modaal kunstenaar vat ik de paradox even samen: een meetinstrument dissocieert per definitie met dat wat het wil meten. Wat zou een uitlezing zijn zonder differentiatie, als het meetinstrument niets kan onderscheiden? Beweging en positie zijn niet tegelijkertijd te meten. Stel je de positie vast, is het bewegende object hem gesmeerd. Snelheid meet je door twee posities vast te stellen en er een tijdschaal op los te laten. Nou, dan ga je geheel de paradox in want elk deeltje beweegt en een positie is nooit vast te stellen: we doen het met soms oneindig fijne benaderingen, differentiaties.

Er zit niets anders op dan je te realiseren dat in een relatieve situatie alles in flux is en jij daar deel van bent.

Cognities, concepten, wiskunde, de zen van Goedel, Escher, Bach en Wittgenstein: In den beginne was er het woord, want anders is er geen referentiepunt vast te stellen, maar met dat referentiepunt scheppen we zelf de werkelijkheid. Het woord werkelijkheid moet heel letterlijk worden opgevat. Dat waarmee we werken, niet meer en niet minder. Meten is weten? Neen, meten is scheppen volgens protocol. Het deeltje is onze eigen schepping, ontstaan door de keuze van ons meetinstrumentarium en aanhangende apparaten, onze benadering van de werkelijkheid.

De zaak als proces zien bracht oplossing. Statistiek, de kunst van massabewegingen voorspellen, het bijzondere uit het algemene afleiden, kansberekening, imaginaire getallen, de bureaureter, lardeerde het met complexe getallen. Met kansberekening schatten we in welke situatie wat voor deeltje, welk fenomeentje, welk mensje zich waar en wanneer zal voordoen.

Het succes van de atoombommmakers was een machtig voorbeeld dat driftig door de mindere wetenschappen werd nagevolgd. Ook de bestuurders van massabewegingen als kapitalisme, communisme, fascisme en democratie vonden de machtige jas van statistiek geweldig passend om de massa's tevreden te stellen.

Wat heeft dit te maken met polemologie? Veel, heel veel zelfs, als je bedenkt hoe de nucleaire methode ons in staat heeft gesteld levensbronnen verregaand te exploiteren en te protocoliseren. Denk hier aan de geweldige plas olie om het ganse raderwerk draaiende te houden; extreme arbeidsdeling; consumeren; het antennetje van uw gsm dat al jaren oorzaak is van een endemische oorlog in Centraal-Afrika. Denk maar aan de situatie als het ganse raderwerk stilvalt, zoals in New Orleans. Denk maar aan een geatomiseerde ecologie. Ik ben geen medicus, heb nooit een eed van Hippocratus afgelegd. Toch heb ik altijd gestudeerd en geleefd met het inzicht, dat kennis dient om leven en mededogen te bevorderen. Als ik dan zie hoe wij als moderne mens collectief kennis en meetinstrumenten inzetten die dissociëren, onze hebzucht en macht voeden, hoe dit tot liefdeloze exploitatie, ontredding, ontworteling en oorlog leidt, begrijp ik niet dat medici niet ‘en bloc’ tegen deze toestand in opstand komen, een profylaxis uitroepen om erger te voorkomen. Deze sociale toestand is uitermate ziekmakend.

Wat is het alternatief? Volgens velen zijn we een point of no return gepasseerd. Zonder deze middelen kunnen we de massale mensengemeenschap niet meer in stand houden, terwijl het duidelijk is dat het een catastrofale koers is. We zijn kok en gekookte in een mondiale heksenketel. Het lijkt er op dat we een mondiale crisis tegemoet gaan. Kunnen we er nog iets goeds uit brouwen? JA. Erkennen dat elk woord, elk concept, elke theorie, meting, cognitie, berekening een waardeoordeel impliceert. Ons lijf genereert kennis. Kennis zegt in basis: “dit is bruikbaar, dat is onbruikbaar; dit is goed en dat is slecht; dit kwetst, dat heelt”. Het is toegepaste en toe te passen ervaring. Kennis, ook statistiek en quantumfysica, is dus altijd een moreel instrument, onontkoombaar in ons menszijn. Als we onze kennis ver differentiëren verliezen we de basis uit het oog in een brij van legitimaties en objectiveringen.

Dit verhaal is begonnen met Heisenberg, de vader van de bijna-nazi-atoombom en besluit met de Chileense neurofysicus/filosoof Francisco Varela. Hij was met Maturana een van de ontdekkers van ‘autopoietische netwerken’, hij was ook een persoonlijke vriend van de Dalai Lama en heeft met hem o.m. wetenschappelijke conferenties rond het thema ‘destructieve emoties’ georganiseerd. Mede dankzij hem zijn er de laatste tijd verbazingwekkende fmri-scans gemaakt van actief concentrerende Tibetaanse geestelijken en is er aangetoond hoe ver onze hersenen in concentratie en mededogen getraind kunnen worden, hoe gezond deze mensen zijn. Deze gezondheid gaat ver voorbij het placebo-effect (maar dan zonder het farmacomedische complex). Deze toestand is overdraagbaar, leerbaar, aantoonbaar te verwezenlijken. Varela stelt dat “eerste hand ervaringen” van ervaren en geschoolde rapporteurs weer een plaats moeten krijgen in wetenschappelijke epistemologie, en noemt zijn werkwijze neurofenomenologie.

Misschien ligt hier een handvat om de draad op te pakken en voorbeelden te gaan stellen waar anderen zich aan kunnen spiegelen en zodoende voorbij te gaan aan mondiale destructieve patronen van dit moment.

Een paradigmashift vereist moed, want we hebben te maken met grote belangen, grote reputaties en grote ego's.